

Turkije: Europese democratie?

Luc Van den Brande

Sedert geruime tijd woedt het debat over de al dan niet toetreding van Turkije tot de Europese Unie (EU). *Statements* voor en tegen worden gedaan, ieder heeft zijn waarheid, met of zonder argumenten, zwart/wit. Waarover gaat de discussie precies? Wat is het globale kader, wat is de inzet, wat zijn de uitdagingen voor Europa én Turkije? Dit zijn de vragen die een antwoord vergen.

Het uitbreidingsvraagstuk van de EU kan niet los gezien worden van de doelstellingen die de Unie nastreeft. En die zijn zelf geëvolueerd: van een gemeenschap voor kolen en staal, over een gemeenschap van gedeelde belangen tot een politieke unie.

De wederopbouw van een geteisterd Europa na WO II was een bittere noodzaak, duurzame vrede op ons continent een dwingende opdracht. Eerst met zes, dan met tien, vervolgens met twaalf, dan met vijftien, nu met vijftientig. Binnenkort met zevenentwintig. Overmorgen met dertig of vijfendertig?

CONTEXT VAN HET DEBAT

In het licht van de recente uitbreiding met tien nieuwe lidstaten werd terecht naar voren gebracht dat uitbreiding en verdieping van de Unie een Siamese tweeling zijn. Een dergelijke uitbreiding kon maar succes hebben voor zover de besluitvorming aangepast werd. Of, anders gezegd, alleen een slagvaardig georganiseerde Unie kan een grote uitbreiding aan (grens aan het absorptievermogen om nieuwe lidstaten toe te laten). Daarin ligt mede de oorsprong van het vaak mechanistische sleutelen aan de Verdragen (Amsterdam en Nice waren "not nice").

De laatste vijftien jaar getuigt alleen het Verdrag van Maastricht van de ambitie van

de Europese *founding fathers*. En natuurlijk ook het Handvest van Grondrechten en het ontwerp van Grondwettelijk Verdrag.

Het is niet de bedoeling hier dieper in te gaan op de discussie rond de bekrachtiging ervan. Toch dient de mogelijke toetreding van Turkije óók bekeken te worden in het raam van de betrokken drie essentiële doelstellingen: de EU als ruimte van gemeenschappelijke waarden, de EU als sterke economische kennismaatschappij (sociaal ingebed) en de EU als internationale speler voor vrede en veiligheid.

Hierbij is het niet zonder belang na te gaan welke opbouw wordt nagestreefd: een communautair, federaal ingericht Europa of een intergouvernementeel? Een echte politieke unie van burgers, volkeren en culturen in eenheid en verscheidenheid of louter een grote markt?

Hebben de voorstanders van de uitbreiding met Turkije en andere kandidaten als parool

Luc Van den Brande, Vlaams volksvertegenwoordiger/ Gemeenschapssenator, is voorzitter van de EVP/CD-fractie in de Parlementaire Assemblee van de Raad van Europa.

"hoe meer zielen, hoe meer vreugd", en zijn zij eerlijk in hun politieke doelstellingen, of willen zij de Unie laten verwateren? Maken de tegenstanders zich grote zorgen over het goed functioneren van de Unie of zijn zij slechts dienaars van puur eigen - binnenlands - belang?

DILEMMA: HOE ANDERS ZIJN DE TURKEN ENTURKIJE?

Bij de vroegere, veeleer beperkte, uitbreidingen werden de ritten volgens planning gereden, zij het dat ook toen vragen leefden. Bij de jongste uitbreiding met tien lidstaten belandde men plots in een collectieve versnelling, ongetwijfeld mede versterkt door de wil om acht van de tien kandidaten te verankeren in ons democratisch bestel, na de val van het communisme en het neerhalen van het IJzeren Gordijn. Overigens, een terechte bekommernis. Zelf heb ik meermaals gesproken over een 'wedervereniging' in plaats van een 'uitbreiding'.

Hoe komt het dan dat, nu het gaat over één land, dergelijke tegenstellingen inzake al dan niet toetreding aan de oppervlakte komen?

Geeft de geschiedenis een antwoord? Vanuit het gebied tussen Eufraat en Tigris vestigden groepjes mensen zich geleidelijk in Anatolië en volgde er overheersing van verschillende volkeren met wisselende rijke culturen waarvan de sporen nu nog te vinden zijn. De Hellenistische, de Romeinse en de Byzantijnse periode volgden elkaar op. De Turken, voortspruitend uit Centraal-Aziatische nomadenstammen, verschijnen in de tiende eeuw op het toneel. Drie eeuwen later ontstaat het Ottomaanse Rijk en pas in 1923 wordt de

grondslag gelegd van het huidige Turkije. Herkennen wij niet een aantal patronen uit onze eigen geschiedenis? Wat is de homogeniteit, in historisch perspectief, tussen de Hongaren en de Portugezen? Wie Klein-Azië aandoet waant zich in Sicilië. En kwam Paulus niet uit Tarsus?

Zijn het de feitelijke gegevens die meespelen? Turkije is een groot land met een bevolking van nagenoeg 70 miljoen mensen, haast zoveel als de tien nieuwe lidstaten samen. En potentieel, na Duitsland, met het grootste aantal vertegenwoordigers in het Europees Parlement.

Turkije heeft ontzaglijk veel mogelijkheden, maar is een arm land. Het inkomen per inwoner is nog geen derde van dat van de Grieken, maar ligt hoger dan dat van de Bulgaren of de Roemenen. Turkije heeft onmiskenbaar een bijzondere ligging, met burens als Georgië, Armenië, Iran, Irak

en Syrië.

Als we de oostgrens van de huidige Unie bekijken, grenzen wij nu aan Wit-Rusland en de Russische Federatie. En wat is de stabiliteit in een deel van het Balkangebied?

Of is het de religie, en met name de islam, die de doorslag geeft? 98% van de Turken is moslim, weliswaar niet allemaal in dezelfde gemeenschap. 'Kerk' en staat zijn niet gescheiden, maar formeel zijn ze dat wel. De kemalistische staat - genoemd naar Mustafa Kemal, Atatürk - is krachtens de grondwet van 1923 gesteund op seculiere beginselen; m.a.w. Turkije is een lekenstaat. Zoals Frankrijk overigens, hoewel niet helemaal vergelijkbaar. Het spanningsveld tussen beide geleidingen heeft de laatste decennia geregeld geleid tot ernstige incidenten. Hoewel wij er in West-

Luc Van den Brande

Europa én Turkije hebben wederzijds recht op duidelijkheid.

”

Europa eeuwen over gedaan hebben om te komen tot een scheiding tussen kerk en staat, is er - vergeleken met Turkije - een wezenlijk verschillend religieus erfgoed. Bovendien nog geaccentueerd door een groeiend wereldwijd conflict tussen religies. Ligt hier de onmogelijkheid of schuilt hierin precies een kans?

Geen van deze drie elementen geeft m.i. een afdoend antwoord op de vraag inzake al dan niet toetreding. Het antwoord dient gevonden in de spelregels die de Unie heeft opgesteld en die voor iedereen gelden. Van groot belang zijn eveneens de verbintenissen die Turkije heeft opgenomen binnen de Raad van Europa, waarvan het sedert 1949 lid is. De toetsing van het nakomen van deze verbintenissen is niet gekoppeld aan een mogelijk traject van toetreding, maar voortgang op dit vlak zal ongetwijfeld ook vooruitgang opleveren op het andere.

SPELREGELS EU

In juni 1993 erkende de Europese Raad van Kopenhagen het recht van de Midden- en Oost-Europese landen om tot de EU toe te treden, van zodra zij voldoen aan drie vereisten (de 'Kopenhagen-criteria'):

- politieke criteria: het land dient te beschikken over stabiele instellingen die de democratie, de rechtsstaat, de mensenrechten en het respect voor minderheden waarborgen;
- economische criteria: het land moet een werkzame markteconomie hebben met een aantal sociale, economische en fiscale correcties;
- overname van het *acquis communautaire*: het land dient de politieke, economische en monetaire doelstellingen van de EU te onder-

schrijven en alle wetgevende regels in eigen nationale legislatuur om te zetten.

De Unie behoudt zich het recht voor om te bepalen op welk ogenblik hij in staat is om nieuwe leden toe te laten, inzonderheid de opnamecapaciteit na te gaan.

Het pad tot toetreding van Turkije verliep als volgt. In 1964 werd een associatieovereenkomst afgesloten. April 1987 werd de eerste aanvraag tot toetreding ingediend; afgewezen in 1989. In 1996 volgt de toetreding tot de douane-unie. Op 10 december 1999 bekommt Turkije de status van kandidaat-toetreders en drie jaar later bepaalt de EU de toetredingsvoorwaarden. Na het standpunt van

de Europese Commissie beslist de EU dat de onderhandelingen kunnen aanvangen en wel op 3 oktober 2005 met ten vroegste toetreding tegen 2015. Ook werd besloten dat opschorting van de onderhandelingen op elk moment mogelijk is - een uitzonderlijke bepaling.

Luc Van den Brande

Het antwoord op de vraag inzake al dan niet toetreding van Turkije tot de EU dient gevonden in de spelregels die de Unie heeft opgesteld en die voor iedereen gelden.

”

SPELREGELS RAAD VAN EUROPA

Pluralistische democratie, respect voor en voorrang van de rechtsstaat en bescherming van de rechten van de mens: ziedaar de basisbeginselen waartoe de leden van de Raad van Europa zich verbinden, dus ook Turkije.

Na grondwettelijke en wetgevende hervormingen startte de Parlementaire Assemblee van de Raad in 1996 een opvolgingsprocedure op, gevolgd door goedkeuring van een aanbeveling. Op 28 juni 2001 werd beslist om Turkije verder te monitoren, ondanks de op een aantal domeinen geboekte vooruitgang.

In juni 2004 ging de Assemblée ertoe over om de monitoringprocedure te beëindigen, ingevolge het rapport dat ik, na verschillende zendingen in Turkije, samen met een collega had opgesteld. In een resolutie werd gevraagd dat Turkije grondige hervormingen zou doorvoeren op twaalf domeinen om aan zijn verbintenissen te voldoen. Die zullen geëvalueerd worden in de zogenaamde post-monitoringprocedure. Op de essentiële punten wil ik hier nader ingaan, ondermeer ook omdat zij concrete invulling geven aan de politieke criteria van Kopenhagen.

VERDERE FUNDAMENTELE HERVORMINGEN NODIG

Iedereen is het er over eens dat, sinds de vervroegde verkiezingen van 2002, in drie jaar tijd meer hervormingen werden doorgevoerd dan in de twintig jaar voordien. Zowel grondwettelijke ingrepen als de meer dan zeven 'hervormingspakketten' zijn hiervan het bewijs. De uitvoering van een aantal arresten van het Europees Hof van de Rechten van de Mens (EHRM) in Straatsburg evenzeer. De verdiensten van de AK-Partij, eerst met premier Abdullah Gul en nadien met Recep Tayyip Erdogan, mogen hierbij onderstreept worden. Maar ook de constructieve houding van de enige oppositiepartij CHP.

Niettemin dringen zich verdere grondige hervormingen op.

Fundamentele democratische waarden

Bekijken wij eerst wat te maken heeft met de fundamentele democratische waarden.

- Turkije is onbetwistbaar een parlementaire democratie met vrije verkiezingen. Maar de democratische vertegenwoordiging loopt

mank. Ingevolge de grote politieke instabiliteit, waardoor het land bijna onbestuurbaar werd en aan de economische afgrond kwam te staan, werd een kiesdrempel van tien procent ingevoerd. Hierdoor bekwam de AK-Partij, met nog geen 35% van de stemmen, een tweederde meerderheid in de Grand Assemblée en zetelt er slechts één oppositiepartij (CHP) die boven de kiesdrempel uitkwam. 45% van de bevolking is derhalve niet vertegenwoordigd, inzonderheid een groot deel in het zuidoosten van het land. De kiesdrempel moet bijgevolg fors naar omlaag. Hoewel afgestapt werd van de willekeurige uitsluiting van politieke partijen, moet de vrije partijvorming verder gewaarborgd worden. Tot voor kort was er geen parlementaire behandeling van het defensiebudget, dat ongeveer 20% uitmaakt van het globale budget. De parlementaire controle en inspraak moeten dan ook bestendig worden.

- De organisatie van de rechtsstaat laat nog te wensen over. Niettegenstaande een aantal belangrijke grondwettelijke hervormingen heeft de huidige kemalistische grondwet van 1982 nog haar wortels in de in 1980 gepleegde staatsgreep en is ze niet in overeenstemming met de Europese institutionele concepten. De bijzondere rol van het leger, maar eigenlijk meer algemeen van de *military*, heeft geleid tot een bi-constitutioneel systeem (democratische instellingen *versus* macht en invloed van de militairen, tot voor kort zelfs in de media en het onderwijs). Paradoxaal genoeg heeft de bevolking een groot vertrouwen behouden in het leger omdat ze daar een betere beschermer in zag dan de politieke partijen van de beginselen van de Turkse staat. Hoewel de haast almachtige Nationale Veiligheidsraad formeel gede-

militariseerd werd, verdient het aanbeveling om hem af te schaffen of er enkel die opdrachten aan toe te vertrouwen zoals in een aantal Europese landen het geval is, met name de zorg voor de binnenlandse veiligheid.

- De onafhankelijkheid van de gerechtelijke instanties en *dito* organisatie blijft een grote bekommernis. De hervorming van de Staatsveiligheidshoven was een noodzaak. Maar dat volstaat niet. De aanvaarding van een nieuw Strafwetboek en Wetboek voor strafprocedure is essentieel voor een onpartijdige rechtsbedeling zonder inmenging. Een doorgedreven vormingsinspanning t.a.v. rechters, parketmagistraten en politie-officieren, te samen met een mentaliteitswijziging van alle overheden om het gerecht in volle onafhankelijkheid te laten werken, zijn hoekstenen voor de opbouw van de rechtsstaat.
- Grote en bijzondere aandacht moet blijven uitgaan naar het respect voor fundamentele vrijheden en mensenrechten. Sedert de staatsgreep van 1980 leefde Turkije onder een systeem van noodtoestand met daaraan verbonden noodwetgeving. Met als onvermijdelijk gevolg ernstige beknutting van fundamentele vrijheden en schending van mensenrechten. Diverse wetswijzigingen hebben hierin positieve verandering gebracht. Van groot belang was de stapsgewijze volledige afschaffing van de doodstraf, zonder enige verdere uitzondering. Hoewel sinds 1984 de voltrekking van het doodvonnis niet meer gebeurde, was de ondertekening van de protocollen 6 en 13 een sterk en positief signaal. Toch blijft grote waakzaamheid geboden, op meerdere domeinen. De duurtijd van

de voorlopige hechtenis werd drastisch ingekort en het contact met een raadsman gewaarborgd, doch de praktische toepassing laat te wensen over. Ten aanzien van foltering en mishandeling werd een nultolerantie ingevoerd. Maar rapporten van zowel de CPT als de *Association of Human Rights*, evenals getuigenissen van de Orde van advocaten die wij zelf in Diyarbakir aanhoorden, wijzen op nog steeds honderden gevallen van foltering en mogelijke straffeloosheid voor de folteraars. De situatie in de gevangenissen blijft zorgelijk.

De vrijheid van meningsuiting - individueel, collectief of in de media - is principieel gewaarborgd, maar aan bepaalde beperkingen onderhevig. Hetzelfde geldt voor de vrijheid van vereniging en vakbondswerking en de activiteiten van niet-gouvernementele organisaties (NGO's). Een en ander toont aan dat de plaats van het middenveld en de civiele samenleving niet echt gewaarborgd is.

De vaststelling blijft overeind dat een aantal wetswijzigingen veeleer cosmetisch is en de toets van de werkelijkheid niet doorstaat. Daarom is het noodzakelijk een reeks wetten, ingevoerd tijdens de periode van de noodtoestand, tegen het licht van de huidige hervormingen te houden.

- De vrijheid van religie en de bescherming van religieuze minderheden is niet afdoende geregeld. Slechts enkele zijn vervat in het Verdrag van Lausanne (1923). De vrijheid van godsdienst dient versterkt en verschillende vormen van discriminatie van religieuze minderheden dienen opgeheven. De seculiere staatsinrichting - de enige in de moslimwereld - blijft dubbelzinnig en de scheiding tussen 'kerk' en staat moet juist begrepen worden. De islam kent geen kerkelijke, hiërarchische structuur,

maar is een gemeenschap van gelovigen. De 72.000 imams in Turkije zijn officiële bedienaren, betaald en getraind door het directoraat van religieuze zaken (Diyanet). In zekere zin kan men zeggen dat de islam de staatsgodsdienst is. Secularisme betekent in Turkije dat godsdienst tot de private levenssfeer behoort en dat de Koranregels uit het sociale en politieke leven worden geweerd.

Ten slotte moet ook het recht op gewetensbezwaar en alternatieve legerdienst verzekerd worden.

Bestuurlijke organisatie

Turkije is centralistisch georganiseerd, perfect passend in het concept van een één-en-ondeelbare staat, zoals voorzien in 1923. De bestuurlijke organisatie is mede geïnspireerd op het Franse centralistische - nog steeds grotendeels jacobijnse - model. Onbetwistbaar werd door minister van Binnenlandse Zaken Abdulkadir Aksu een veelomvattend decentralisatieplan opgesteld. Niettemin blijft de macht van de gouverneurs in de 81 provincies - als arm van de centrale regering - bijzonder groot, ondanks de vervanging van een vrij groot aantal van hen. Dat geldt in zekere mate ook voor de districtsgouverneurs. Hierbij mag men niet uit het oog verliezen dat hun opdracht ondermeer ook te maken heeft met de binnenlandse veiligheid (controle-aspect). De regionale en lokale verantwoordelijkheden zijn hoe dan ook nog veel te beperkt. Nog geen 5% van de middelen gaat naar de gemeenten. Vanzelfsprekend is de situatie in de administratieve hoofdstad Ankara of in de metropool Istanboel niet te vergelijken met de meeste andere gemeenten. Uit de gesprek-

ken die wij in Diyarbakir, Bingöl en Lice hadden met gouverneurs en burgemeesters is gebleken dat veel drastischer hervormingen nodig zijn om de grote ongelijkheden in het land weg te werken. Alleen door de regionale bevoegdheden en middelen te versterken, zal men hieraan kunnen verhelpen. Bijkomend zou dit een gunstige invloed hebben op de situatie in het zuidoosten met zijn grote concentratie van Koerden.

Wellicht revolutionair voor de Turkse centrale overheid, maar onafwendbaar, zou de aanvaarding zijn van het principe van de subsidiariteit, een basiselement van Europese *governance*.

Om de noodzakelijke hervormingen op dit vlak (daad)werkelijk door te voeren, werd in de resolutie van de Raad van Europa klaar en duidelijk gezegd dat lokaal en regionaal bestuur wezenlijk dient hervormd, in overeenstemming met het Charter van Lokaal zelfbestuur. Hiervoor moeten de regionale en lokale besturen de nodige institutionele en menselijke middelen ter beschikking krijgen. Tevens dient een herverdeling van financiële middelen doorgevoerd om de onderontwikkeling van bepaalde regio's te keren, in het bijzonder in het zuidoosten.

Belangrijk voor de verbetering van het democratisch en open gehalte van het bestuur is het operationeel maken van de Ombudsman-dienst, waartoe principieel werd beslist.

Koerdische kwestie

In algemene zin blijft de situatie van de minderheden in Turkije hoogst problematisch. Ook al is er een zekere evolutie ingetreden, men gaat er van uit - weer naar Frans model - dat er in wezen geen minderheden zijn en dat

Luc Van den Brande

De organisatie van de rechtsstaat in Turkije laat nog te wensen over. ”

iedere Turk gelijk is. Het komt er nu op aan dit gegeven concreet door te zetten. Omdat er geen grondwettelijke of bijzondere wettelijke bepalingen zijn, zoals bijvoorbeeld in België, om de gelijkwaardige plaats van verschillende gemeenschappen te waarborgen, wordt uitdrukkelijk gevraagd om de Kaderconventie ter bescherming van de minderheden en het Charter voor regionale of minderheidstalen te tekenen en te bekrachtigen. Wie tot een minderheid behoort, moet het recht gewaarborgd krijgen om zijn identiteit te bewaren, te ontwikkelen en uit te drukken én dit in de praktijk te kunnen beleven. Het bovenstaande geldt natuurlijk evenzeer voor de Koerden, met - bijkomend - het ermee verbonden bijzondere politieke conflict.

De Koerdische kwestie blijft voor de Turken een trauma dat hen in eigen land, maar zeker ook Europees, blijft achtervolgen. Het conflict tussen 1984 en 1999 heeft meer dan 35.000 doden geëist, waaronder 5.000 burgers, en blijvende wonden geslagen. Vele schendingen van de mensenrechten werden begaan door de PKK, maar de antiterroristische maatregelen van de veiligheidskrachten hebben geleid tot ernstige misbruiken zoals foltering, willekeurige aanhoudingen, verdwijning van mensen en verwoesting van dorpen. De burgerbevolking zat letterlijk en figuurlijk tussen twee vuren. De gevangenneming van Abdullah Öcalan in 1999 en de daaropvolgende beslissing van de PKK om de gewapende strijd stop te zetten, heeft - een aantal incidenten niet te na gesproken - ongetwijfeld geleid tot een verbetering van de situatie. De opheffing van de noodtoestand in de vier laatste provincies heeft daar ook toe bijgedragen. De Reïntegratie Act van 2003, die gedeeltelijke

Luc Van den Brande

Turkije is onbetwistbaar een parlementaire democratie met vrije verkiezingen, maar de democratische vertegenwoordiging loopt mank.

”

amnestie voorstelt, heeft slechts een heel beperkt resultaat opgeleverd. De opvolger van PKK, KADEK - ondertussen ook al ontbonden en omgevormd tot de Kongra-Gel of Congres van het Koerdische volk - besliste in september 2003 om de wapenstilstand te beëindigen en de strijd te hervatten als er geen politieke onderhandelingen

kwamen. Als rapporteurs hebben wij deze dreiging veroordeeld omdat ze verzoening onmogelijk maakt en iedereen de principes van de rechtsstaat moet naleven. Ook de Koerden die niet een erkende plaats kunnen opeisen in het democratisch leven van het land (een terechte eis) en tegelijkertijd verder geweld gebruiken en terrorisme in stand houden.

Maar evenzeer blijf ik benadrukken dat een politieke oplossing moet nagestreefd worden. Hoewel het wellicht te vroeg is voor een veralgemeende amnestie zou een versterkte Reïntegratie Act een positieve bijdrage kunnen leveren. En waarom zou er geen Nationale Verzoeningscommissie kunnen opgericht worden? Zij zou een discussieforum kunnen zijn waarbij men de feiten zou kunnen laten spreken, de diepere oorzaken van het conflict ontleden, daarover een wederzijdse consensus nastreven en ieders verantwoordelijkheid vastleggen. Hoewel elke vergelijking mank loopt en men uiterst omzichtig moet zijn in het verwijzen naar uitwegen die men elders heeft gezocht en gevonden, kan toch gerefereerd worden aan het 'waarheids- en verzoeningsproces' in Zuid-Afrika.

En er is natuurlijk de Öcalan-zaak, die wordt hernomen (gevolg van arrest). Volgens Öcalans advocaten mag men zijn zaak niet geïsoleerd bekijken, maar wel in de bredere context van

de Koerdische kwestie. Bovendien eisen zij dat zijn bijzonder gevangenisregime wordt opgeheven en geen nieuwe voorwaarden worden opgelegd. Ze vragen bovendien een internationale arbitrage en monitoring door de Raad van Europa. Het is helemaal niet duidelijk hoe de Turkse overheid hiertegenover positie zal innemen, maar grote toegeeflijkheid valt niet te verwachten.

De politieke organisatie van de pro-Koerdische partij(en) blijft een probleem. Om aan uitsluiting te ontkomen, werd al meer dan vijf maal van naam veranderd.

Toch zijn er lichtpunten: het in herziening stellen van al gevoerde politieke processen (waaronder de zaak van Leyla Zana en haar collega's het meeste aandacht kreeg), het schoorvoetend en beperkt toelaten van het Koerdisch in de media en taalonderricht in het Koerdisch op school. En niet in het minst de 'uitgestoken hand', medio augustus jongstleden, van premier Erdogan in Diyarbakir die voor het eerst officieel aangaf dat er een Koerdisch probleem *is*. Hopen nu maar dat de Nationale Veiligheidsraad een vernieuwende aanpak niet onmogelijk maakt.

Want die is hoe dan ook nodig en zal voor het Europees Hof, voor de Raad van Europa en voor het toetredingstraject tot de EU in belangrijke mate meespelen om zekere afwegingen te maken.

Enkele bijzondere aandachtspunten

De rechtspositie van de vrouw verdient bijzondere aandacht. Vergeleken met andere moslimlanden kan men op een aantal domeinen spreken van een bevoorrechte positie. Sedert 1935 hebben vrouwen stemrecht, ze

zijn actief in het economisch leven, kunnen vrij en zonder hoofddoekverplichting deelnemen aan het openbare leven en 35% van

Luc Van den Brande

De Turkse regering is vastberaden om de corruptie krachtig aan te pakken.

”

de universitair afgestudeerden zijn vrouwen. In de politiek zijn ze echter flink ondervertegenwoordigd. Er is bovendien een groot verschil tussen stad en platteland en tussen west en oost.

In het zuidoosten is 60% van de vrouwen ongeletterd. In die regio en in het oosten vindt 95% van de afschuwelijke en onaanvaardbare ermoorden plaats. Ter plaatse hebben wij weerzinwekkende getuigenissen aangehoord. Er moet terzake een nultolerantie komen en ten aanzien van de daders kan geen enkele straffeloosheid worden gedoogd. Hetzelfde geldt voor seksueel geweld op en bedreiging van vrouwen. Voormelde resolutie roept op tot dringende inspanningen om de ongeletterdheid weg te werken en elke vorm van geweld tegen vrouwen te bannen. Tevens wordt een actieplan bepleit voor volledige gelijkheid tussen man en vrouw.

Corruptie blijft welig tieren en lijkt zich nog te uit te breiden op alle niveaus en over heel het land. Positief: de regering is vastberaden om dit maatschappelijk en economisch probleem krachtig aan te pakken. Hiertoe heeft zij zich verbonden door de betreffende conventie te ratificeren. Niettemin blijft de corruptie een taai leven leiden en is het aangewezen een sterk globaal actieplan te ondersteunen.

Op het vlak van sociale rechten dienen er nog bijkomende ernstige inspanningen geleverd. Het recht op betogen - overigens een meer algemeen probleem -, het recht op staken en bescherming tegen ontslag moeten gewaarborgd worden. En de beperkin-

gen op collectieve onderhandelingen dienen opgeheven.

WELKE WEG VOLGEN?

Er valt nog een lange weg af te leggen. Afwijzing van toetreding op basis van de voorbestemde 'grenzen' van de EU overtuigt mij niet. Opmerkelijk is dat deze discussie niet gevoerd wordt in NAVO-verband. Als het om onze collectieve veiligheid gaat, is Turkije een welgekomen schild!

Discussiëren over de grenzen van Europa kan niet louter vanuit geografische invalshoek; het is cultuurhistorisch onjuist te beweren dat Turkije geen enkel uitstaans heeft met ons West-Europees gemeenschappelijk erfgoed. De grenzen van Europa hebben vooral te maken met waardecriteria: respect voor de mensenrechten, fundamentele rechten en vrijheden, democratische rechtsstaat. De EU wordt begrensd door de inhoud die wij er met z'n allen willen aan geven en er in terugvinden. Deze Unie zal, zoals hij al uitgebreid werd, nog vérder en nog méér een andere worden dan de oorspronkelijke en zal wellicht evolueren naar een Unie van verschillende concentrische kringen.

Het verzekerd perspectief van volwaardig lidmaatschap is thans evenmin aan de orde. De ijking moet gebeuren vanuit de zekerheid dat alle Turkse burgers, zonder onderscheid, zich erkend weten, beschermd tegen elke discriminatie en behandeld door het democratisch gezag zonder misbruik van macht. Bovendien moet Turkije een rechtsstaat instellen die de fundamentele rechten waarborgt, op de Europese waarden steunt en een einde maakt aan een tweehoofdig

bestuur van, enerzijds, democratische instellingen en, anderzijds, invloed en macht van het leger. Zijn dus nodig: een volwaardige parlementaire democratie en een onafhankelijke rechtsmacht zonder infiltratie of beïnvloeding tussen de verschillende machten en *dito* bevoegdheidsniveaus.

En als we alle belang (moeten) hechten aan de basisrechten, zijn vanzelfsprekend een behoorlijke gezondheidszorg, huisvesting en algemeen onderwijs, over heel het land toegankelijk, evenzeer essentieel.

Een derde weg zou er volgens sommigen in bestaan om nu al een gegarandeerd "bijzonder partnerschap" aan te bieden. Zo'n optie

lijkt mij wat hypocriet. Omdat men dan zou aanvaarden soepel te zijn ten opzichte van fundamentele beginselen waaromtrent geen halfslachtigheid mag aanvaard worden. Het is integendeel zaak om streng te zijn en aldus bij te dragen tot het vervullen van de gestelde criteria.

Europa én Turkije hebben wederzijds recht op duidelijkheid. Europa heeft hierin gefaald door een 'go and stop'-politiek te huldigen. Turkije werd op een bepaald ogenblik voorgespiegeld om de elfde lidstaat te kunnen worden. Nu is het – mogelijks – de achtentwintigste lidstaat, nog voorafgegaan door Bulgarije en Roemenië waarover grote twijfels bestaan of zij wel aan de criteria voldoen.

Maar ook Turkije heeft gefaald door zijn ontstellende politieke instabiliteit en nauwelijks substantiële hervormingen gedurende twintig jaar. Ook de Cypriotische kwestie is daar een illustratie van. En ook hier is er maar één weg: de internationale rechtsorde aanvaarden.

Het geloof, welk dan ook, zonder de werken is

Luc Van den Brande

De Koerdische kwestie blijft voor de Turken een trauma dat hen in eigen land, maar zeker ook Europees, blijft achtervolgen.

dood. Dat geldt eveneens voor Turkije.

Dit betekent dat het land al zijn verbintenissen als lid van de Raad van Europa nakomt, de voorliggende conventies onderschrijft en uitvoering geeft aan de arresten van het EHRM. Het betekent ook dat verdere hervormingen doorgevoerd en wetgevingen aangepast worden en vooral, eens dit gebeurt, dat de zaken concreet uitvoering krijgen op het terrein.

Luc Van den Brande

De EU wordt begrensd door de inhoud die wij er met z'n allen willen aan geven en er in terugvinden. ”

In dit perspectief konden, naar mijn overtuiging, begin oktober de onderhandelingen voor toetreding tot de EU een aanvang nemen, zonder dat voorafgaandelijk de situatie aan de meet wordt vastgelegd en een welbepaalde optie wordt genomen.

De toets der feiten zal doorslaggevend zijn en het zijn de feiten die zullen uitwijzen óf, wanneer en hoe Turkije deelgenoot kan zijn van de Unie.

KORT

Sedert geruime tijd woedt het debat over de al dan niet toetreding van Turkije tot de EU. Noch de geschiedenis, noch de feitelijke gegevens, noch de religie kunnen hierop een afdoend antwoord geven. De EU-spelregels wél. Het nakomen van de verbintenissen die Turkije aanging als lid van de Raad van Europa zijn hierbij een belangrijke opstap. Hoewel er de voorbije drie jaar, méér dan de afgelopen twintig jaar, aanzienlijke hervormingen werden doorgevoerd, dient nog een lange weg afgelegd. Meer bepaald op het vlak van de democratische vertegenwoordiging, de organisatie van de rechtsstaat en het respect voor de fundamentele vrijheden en mensenrechten. Verder moet de bestuurlijke organisatie aangepast worden, de Koerdische kwestie opgelost, de rechtspositie van de vrouw versterkt en de corruptie aangepakt. Afwijzing van lidmaatschap kan niet louter gesteund zijn op de zogenaamde natuurlijke grenzen van Europa. Verzekerd lidmaatschap noch bijzonder partnerschap kunnen vooraf vastgelegd worden. Er zijn voldoende redenen om de onderhandelingen te starten. De toets der feiten zal doorslaggevend zijn en de feiten zullen uitwijzen óf, wanneer en hoe Turkije kan toetreden tot de EU.

Sectoraal overleg

De soep wordt minder heet gegeten dan ze wordt opgediend

Sandra Rosvelds

Het interprofessioneel overleg is zelden onder zo'n slecht gesternte van start gegaan als in het najaar van 2004. De werkgeversorganisaties lanceerden al maanden voor de aanvang van de besprekingen tal van voorstellen uit hun eisenbundel, het ene nog provocatiever dan het andere. Opheffing van de automatische indexering, ontmoediging van het tijdkredietstelsel, afschaffing van het brugpensioen, geen ruimte voor reële loonsverhogingen... de toon was direct gezet. Wat volgde, was een ongemeen moeizaam overleg, waarbij de term 'overleg' de lading nauwelijks dekt.

Maandenlang bleven de werknemers- en werkgeversorganisaties op hun standpunten staan en was er nauwelijks sprake van toenadering. Voor een uitgebreid relaas van deze (historische) besprekingen verwijzen we naar het artikel van Luc Cortebeek in *De gids op maatschappelijk gebied* van maart 2005. Schot in de zaak kwam er pas na het kerst-reces 2004, nadat de federale overheid een aanzienlijke enveloppe op tafel had gelegd ter financiering van een aantal afspraken, en tegen eind januari 2005 lag een ontwerp van interprofessioneel akkoord (IPA) voor. Daarmee zet de trend van tweepartijen- naar driepartijenoeverleg zich verder.

De ontwerpakte werd echter niet goedgekeurd door het ABVV en prompt lag de bal helemaal in het kamp van de regering. Het was even afwachten of die heel het onderhandelingsproces zou gaan overdoen, maar vrij snel kwam het verlossende signaal dat ze het ontwerpakkoord integraal zou overnemen en goedkeuren. We schrijven februari 2005.

Op dat ogenblik kon men ook in de sectoren aan de slag. Meteen was duidelijk hoe belangrijk dit IPA was voor het sectoraal overleg. Dankzij een aantal duidelijke afspraken in het IPA over het verlengen van de brugpensioenregelingen en het tijdkrediet alsmede een kaderregeling inzake de overuren was de lont uit het kruitvat getrokken en konden de sectoren zich toespitsen op specifieke afspraken over lonen en arbeidsvoorwaarden. De tegenstem van het ABVV tegen het ontwerp van IPA heeft slechts in beperkte mate het sectorale overleg afgeremd. Hierbij kan vooral

Sandra Rosvelds is geweest adviseur op de ACV-studiedienst en vanaf 15 september 2005 diensthoofd van de ACW-studiedienst.

verwezen worden naar de stakingsacties in de voedingsnijverheid waar het ABWV niet akkoord ging met de gehanteerde loonnorm.

Vermits het IPA en de sectorale akkoorden zo nauw met elkaar verbonden zijn, geven we eerst een overzicht van het IPA.

ONTWERP-IPA DAT NOOIT WERD GETEKEND

Het ontwerp-IPA bevat zeven belangrijke maatregelen.

Indicatieve loonnorm van 4,5%

Van belang hierbij is dat het gaat om een *indicatieve* loonnorm, wat de sectoren die het economisch goed doen toelaat iets grotere loonsverhogingen af te spreken. Degene die minder goed presteren, kunnen er voor kiezen om er onder te blijven. In die 4,5% zit uiteraard de indexering vervat (voor de komende twee jaar geschat op 3,3%) en voor de bedienden de baremieke verhogingen (geraamd op 1%).

Versoepeling regeling overuren

De sectoren kunnen het maximum aantal overuren verhogen van 65 tot 130 uren per jaar. De eerste schijf van 65 overuren kan naar individuele keuze van de werknemer worden uitbetaald of gerecupereerd. Over de tweede bijkomende schijf moeten de sectoren terzake wel nog afspraken maken. Belangrijk hierbij is dat voor beide aspecten eerst in de Nationale Arbeidsraad (NAR) een collectieve arbeids-overeenkomst (CAO) diende afgesloten die de te volgen procedure vastlegt om wijzigingen aan te brengen. Zo komt het de sectoren toe om te bepalen of zij zelf op hun niveau

een CAO over de overuren afsluiten, dan wel enkel een kader willen vastleggen waarbinnen de bedrijven kunnen onderhandelen. Ze kunnen ook beslissen om het overleg omtrent de overuren volledig naar het ondernemingsniveau door te schuiven. Is een sectoraal akkoord niet mogelijk, kunnen er akkoorden worden gesloten op ondernemingsvlak, die evenwel ter goedkeuring dienen voorgelegd aan het betrokken paritair comité.

Voor het ACV is dit overleg cruciaal, omdat de werkgevers er van bij de aanvang niet alleen op aandrongen om de wet op de overuren te versoepelen, maar

ook om dit individueel te kunnen onderhandelen met de werknemers. Dat laatste is niet gelukt.

Tegelijkertijd heeft de regering er zich toe geëngageerd om de kosten voor de eerste schijf van 65 overuren te verlagen via de fiscaliteit. Het voordeel zal gelijk verdeeld worden tussen werknemer (houdt meer over) en werkgever (overuren kosten minder). Hiervoor werd een budget van 85 miljoen euro uitgetrokken. Zoals al gebeurd is voor de ploegenpremie, introduceert de overheid ook hier fiscale regels in het sociaal recht. Dit zal wellicht zorgen voor nieuwe betwistingen. De werkgever mag zich immers een korting toekennen op bepaalde loonbestanddelen (overuren) door de overeenkomstige bedrijfsvoorheffing niet door te storten aan de fiscus.

Uitbreiding doelgroep Fonds voor Sluiting

De regering heeft 7 miljoen euro uitgetrokken om dit Fonds te spijzen. Daardoor kan de doelgroep worden uitgebreid tot werk-

Sandra Rosvelds

Dankzij het IPA konden de sectoren zich toespitsen op specifieke afspraken rond lonen en arbeidsvoorwaarden.

”

nemers uit kleine bedrijven die het slachtoffer worden van een faling. In een eerste fase komen ondernemingen tussen 10 en 20 werknemers in aanmerking; vanaf 1 maart 2006 ook bedrijven met 5 tot 10 mensen in dienst.

Verlenging sectorale CAO's inzake bruggpensioen

Om het sectoraal overleg uit het vaarwater van het eindloopbaandebat te houden, was het van cruciaal belang dat de lopende sectorale CAO's inzake bruggpensioen voor twee jaar konden verlengd worden. Zodoende is het nog steeds mogelijk om in een aantal specifieke gevallen met voltijds bruggpensioen te gaan vanaf 56 jaar: in de bouwsector omwille van medische redenen of in andere sectoren mits een loopbaan van 33 jaar, waarvan minstens 20 jaar nachtarbeid. Ook het halftijdse bruggpensioen vanaf 55 jaar werd met twee jaar verlengd.

Oprichting fonds ter bevordering van de toegang tot arbeid voor personen met een handicap

De regering voorziet een budget van 5 miljoen euro om personen met een handicap aan het werk te houden of aan werk te helpen, door aanpassingen van de werkplek en/of de opleiding van deze mensen of hun collega's te financieren. Er is momenteel nog geen concrete invulling aan gegeven. In ieder geval dient gezocht naar maatregelen die de regionale bevoegdheden niet doorkruisen.

Stimuleren van onderzoek en ontwikkeling

Hierbij wordt ondermeer gedacht aan de

Sandra Rosvelds

Einde juni 2005 zijn in de meeste sectoren akkoorden afgesloten. Bij de banken kwam er geen akkoord uit de bus en werden de onderhandelingen doorgeschoven naar het ondernemingsniveau.

”

invoering van een speciale premie voor werknemers die door hun innovatie of zin voor initiatief in belangrijke mate bijdragen tot de competitiviteit van de onderneming. De premie zal zowel vrijgesteld zijn van personenbelasting als van bijdragen aan de sociale zekerheid.

Ook vorming en opleiding komen aan bod...

in die zin dat de sociale partners er hun collega's in de sectoren toe aansporen om de afspraken uit de werkgelegenheidsconferentie van oktober 2003 na te leven. Het gaat dan meer bepaald om een planmatige aanpak van vorming en méér vorming in functie van knelpuntberoepen.

SECTORAAL OVERLEG KLEURT BINNEN DE LIJNTJES

Bij de start van het sectoraal overleg is het telkens afwachten hoe hard het gespeeld zal worden, welke sectoren snel tot een akkoord zullen komen en in welke andere eerst drukingsmiddelen dienen gebruikt.

Einde juni 2005 zijn in de meeste grote sectoren akkoorden afgesloten. De lijst wordt dit jaar zelfs aangevuld met een nieuwkomer: de audiovisuele sector. Enkel bij de banken - toch niet onmiddellijk een tak die het economisch erg moeilijk heeft - is er geen akkoord uit de bus gekomen en werden de onderhandelingen doorgeschoven naar het ondernemingsniveau.

Aangezien het IPA een duidelijk kader bood, komen de meeste thema's ook in de sectorale akkoorden terug. We hernemen het schema van hierboven.

Koopkrachtverhoging

Het feit dat er deze keer op interprofessioneel vlak een indicatieve loonnorm werd afgesproken, vertaalt zich in een breed scala aan overeengekomen sectorale loonnormen. Om te beginnen zijn er heel wat sectoren die de loonmarge van 4,5% niet volledig hebben ingevuld: houthandel (4%), stofferij (4%), papierbewerking (4%) - (4,5% mogelijk op ondernemingsniveau), koetswerk (4,2%), edele metalen (4,3%). In de textiel blijft de koopkrachtverhoging beperkt tot de indexering (verwachte inflatie van 3,3%).

Daarnaast zijn er sectoren die de indicatieve loonnorm overschrijden: drukkerijen (4,75%), bouw (4,75%), distributie (5,5%) en petroleum (7%).

Opvallend is dat een aantal sectoren hun koopkrachtverhoging uitdrukken in een jaarlijkse premie. Dat is het geval in de federale non-profitsectoren, met een premie van 300 tot 400 euro, en in de papier- en kartonbewerking, met een premie van 125 euro of 165 euro, naargelang van de hoogte van het bruto maandloon.

Verder zijn er tal van sectoren die de loonsverhoging aanvullen met een eenmalige premie. Die kan de vorm aannemen van een algemene premie voor alle werknemers (grootdistributie, kappers, voedingsnijverheid, bedienden van de non-ferro, metaal), een anciënniteitspremie (bouw, zagerijen en houthandel), een verhoging van de ploegenpremie (petroleum, voedingsnijverheid, chemie, federale non-profit) of een ruimere toekenning van de eindejaarspremie, bijvoorbeeld ook voor werknemers die

het bedrijf in de loop van het jaar verlaten (garages, koetswerk, metaalhandel, chemie) of voor werknemers met tijdskrediet (grootdistributie).

Het is opvallend dat de techniek van de forfaitaire verhoging in de vorm van een eenmalige premie vaak gehanteerd wordt. Sectoren hadden het blijkbaar veel moeilijker om terugkerende verhogingen af te spreken die als onderdeel van de vaste bezoldiging ook doorwerken in de toekomst. Men beperkt zich tot de lopende akkoordperiode.

Indexmechanisme

Tijdens de twee vorige onderhandelingsronden stond de automatische indexering sterk onder druk. In verschillende sectoren werden correctiemechanismen ingevoerd om de afgesproken loonnorm beter te kunnen handhaven. Het waren vooral arbeiderscentrales die instemden met de 'all-informules', tot groot ongenoegen van de bediendevakbonden. Zij vreesden immers op termijn zelf onder druk te

worden gezet. Niet ten onrechte, zo blijkt nu. Vooral in de metaalsector heeft de patroonsorganisatie Agoria daar sterk op aangedrongen, maar de vakbonden zijn er niet op ingegaan.

Er komen dus geen nieuwe sectoren bij die de all-informule invoeren, maar in de tuinbouw

en het aanvullend nationaal paritair comité bedienden (ANPCB) wordt wel overgeschakeld naar een jaarlijkse indexering.

Zeer recent - september 2005 - zette een werkgeversorganisatie een nieuwe aanval op de automatische indexering in. Als gevolg van de sterk gestegen olieprijs, vraagt zij dat de

Sandra Rosvelds

Zoals ook interprofessioneel overeengekomen was, hebben alle sectoren de bestaande CAO's inzake brugpensioenen verlengd.

”

stookolie uit de gezondheidsindex zou worden gehaald. Reden daarvoor is de vrees voor een sterkere stijging van de index en bijgevolg een doorverrekening in de lonen. Als vakbond verzetten we ons hier uitdrukkelijk tegen. Een verdere uitholling van het indexmechanisme is onaanvaardbaar, zeker op een moment dat de koopkracht van de mensen vermindert door de gestegen olieprijs. Als men alle duurder wordende producten uit de indexkorf haalt, blijft er op termijn geen indexmechanisme meer overeind.

Versoepeling overuren

Over de versoepeling van de overuren was er wel al een akkoord op interprofessioneel niveau, maar dat vergt - enerzijds - een wijziging van de Arbeidswet van 16 maart 1971 en - anderzijds - een CAO, af te sluiten in de NAR, betreffende de procedure. Diverse sectoren hebben daar niet op gewacht en nu al sectorale afspraken gemaakt inzake de overuren. Zo heeft de non-ferro, bedienden en arbeiders, afgesproken dat het mogelijk is om de 130 overuren uit te betalen, mits voorafgaandelijk een interne informatieprocedure wordt gevolgd. Is er op ondernemingsniveau geen akkoord, moet de tweede schijf van 65 overuren gerecupereerd worden. In de stoffering en houtbewerking kiest men er dan weer voor om bij de eerste schijf van 65 overuren de keuze te laten tussen uitbetaling (aan 120%) en inhaalrust (aan 100%), en bij de tweede schijf van 65 overuren enkel inhaalrust toe te laten. In het koetswerk en de edele metalen is er geen uitbreiding naar 130 overuren voorzien, terwijl de metaalhandel dat wel toelaat, mits gekoppeld aan een informatieplicht op bedrijfsniveau.

Sandra Rosvelts

Het tijdskrediet blijft in de meeste sectoren een belangrijk agendapunt, ondanks de talrijke aanvallen van de werkgeversorganisaties op het stelsel.

”

Stimuleren van innovatie

Hoewel daar in het IPA bijzonder veel aandacht aan besteed wordt, kan het omgekeerde gezegd worden van het sectorale niveau. Vooral de invoering van de innovatiepremie diende dáár te worden geconcretiseerd. Er is echter maar één sector - de petroleum - die deze alsnog

invoert.

Sectorale CAO's brugpensioen

Zoals ook interprofessioneel was overeengekomen, hebben alle sectoren de bestaande CAO's verlengd. Het betreft de CAO voor voltijds brugpensioen vanaf 58 jaar of vanaf 56 jaar (in de bouw om medische redenen en in andere sectoren mits 33 jaar dienst waarvan minstens 20 jaar in nachtarbeid) en die voor halftijds brugpensioen op 55 jaar. In een aantal sectoren (non-ferro, petroleum, stoffering en houtbewerking) heeft men wel afgesproken om - van zodra het eindeloopbaandebat is afgerond - een eigen sectorale toetsing te doen.

Vorming en opleiding van werknemers

Hoewel iedereen erkent dat terzake meer inspanningen nodig zijn, beweegt er op dit vlak in de sectoren bijzonder weinig. Voor de derde keer op rij worden de vormingsinspanningen meestal bevestigd en voortgezet, maar niet verhoogd. Dat is nochtans noodzakelijk, wil men de engagementen uit het IPA 1999-2000 waarmaken om tegen 2006 de vormingsinspanningen te verhogen van 1,2% van de loonmassa tot 1,9%. Met de huidige inspanningen blijft België steken op het niveau van 1999.

Kritische lezers merken hierbij terecht op dat het vandaag moeilijk is om een correct zicht te krijgen op de vormingsinspanningen van de sectoren. De bestaande instrumenten, zoals bijvoorbeeld de sociale balans, zijn verre van perfect. Dat is ook de reden waarom de interprofessionele sociale partners een *tool* ontwikkeld hebben om de opleidingsinspanningen te meten. De eerste meting - de zogenaamde nulmeting - is gebeurd in 2004, zodat vanaf dat jaar vergelijkingen mogelijk worden.

Naast de financiële inspanningen kan ook de kwaliteit van het sectorale opleidingsbeleid verder verbeterd worden door de bedrijven te stimuleren tot een meer planmatige aanpak van de vorming of door de opleidingsinitiatieven toe te spitsen op de knelpuntberoepen. Op dat punt is er wel een aantal CAO's dat zich ertoe verbindt om meer te gaan werken met bedrijfsopleidingsplannen (bijvoorbeeld non-ferro, internationale handel, vervoer en aanverwante takken, stoffering en houtbewerking). De bouw heeft zich er alvast toe geëngageerd om de doelstellingen van de federale werkgelegenheidsconferentie waar te maken. Dat betekent concreet meer aandacht voor kleine en middelgrote ondernemingen (KMO's) en een uitbreiding van het aanbod naar avond- en zaterdagopleidingen.

Alleen de engagementen inzake vorming en opleiding blijven beneden de verwachtingen, evenals de inspanningen om het innovierend en creatief potentieel bij de werknemers aan te spreken via een speciale premie. Wat dit laatste betreft, niet getreurd, want de vakbonden waren daar hoe dan ook niet laaiend enthousiast over.

SECTORALE AFSPRAKEN BUITEN DE INTERPROFESSIONELE LIJNEN

De sectoren zijn uiteraard ook vrij om buiten het IPA thema's op de agenda te plaatsen en er afspraken over te maken. Regelmatig terugkerende *items* zijn tijdskrediet, eigen pensioenfondsen, woon-werkverkeer, fondsen voor bestaanszekerheid, vakantieregelingen, statuut arbeiders en bedienden, syndicale werking en strijd tegen discriminatie.

Tijdskrediet

Hoewel het tijdskrediet voorwerp is geweest van intense interprofessionele besprekingen, konden er geen verbeteringen worden aangebracht in de regelgeving van CAO 77bis. De interprofessionele sociale partners hebben zich beperkt tot het voornemen het stelsel te evalueren (moest al gebeurd zijn einde 2003). Voor het overige werd dit onderdeel integraal overgelaten aan de sectorale sociale partners.

Sandra Rosvelds

De uitbouw van de sectorale pensioenfondsen kent een veeleer langzaam verloop.

”

Het tijdskrediet blijft in de meeste sectoren een belangrijk agenda-punt, ondanks de talrijke aanvallen van de werkgeversorganisaties op het stelsel. Heel wat sectoren leveren inspanningen om de doelgroep uit te breiden, zowel door de personeelsdrempel van 5% (*i.e.* maximaal 5% van het personeel mag tegelijkertijd in loopbaanonderbreking zijn) te verhogen, als door de 50-plussers die tijdskrediet opnemen niet langer mee te tellen in deze personeelsdrempel. De petroleumsector gaat naar een personeelsdrempel van 6%; de bedienden uit de internationale handel, het vervoer en aanverwante takken gaan naar 7%; de kleding en confectie naar 8%; de textielrecuperatie naar 10%. De non-ferro

ten slotte gaat van 5% van het personeel in koppen naar 4% in voltijdse equivalenten. De 50-plussers die tijdskrediet opnemen worden niet langer meegeteld in de invulling van het personeelscontingent dat recht heeft op tijdskrediet, in: de kleding en confectie (+ 54-jarigen), de edele metalen, de metaalhandel, de internationale handel, de schoonmaak, de textielrecuperatie en de jute. Hierdoor komt er meer ruimte vrij voor de jongeren om op tijdskrediet een beroep te doen.

Naast deze positieve evolutie zien we in een aantal sectoren toch ook veeleer beperkende maatregelen opduiken. Bij de bedienden van de non-ferro is afgesproken om meer aandacht te hebben voor de praktische problemen bij gelijktijdige afwezigheid van werknemers. In het ANPCB gaat men nog een stap verder doordat er voor bepaalde werknemerscategorieën - *in casu* niet-uitvoerende bedienden en bedienden met een functie die niet ook door iemand anders wordt uitgeoefend - een akkoord nodig is van de werkgever. In de kleding en confectie worden de arbeidsters vanaf loongroep 6 van tijdskrediet uitgesloten en in de bouw en de chemie wordt de toegang tot 1/5 loopbaanvermindering bemoeilijkt voor werknemers in ploegenarbeid. De werkgevers krijgen hier de mogelijkheid om zélf de toepassingsmodaliteiten te bepalen.

Tweede pensioenpijler

De uitbouw van de sectorale pensioenfondsen kent een veeleer langzaam verloop. Dat is niet verwonderlijk in een periode die zich aankondigt als een laagconjunctuur met weinig meerwaarde op de beleggersmarkt. Dit maal zijn er twee sectoren die op de kar springen:

de federale non-profit en de internationale handel. De sectoren die al een eigen pensioenfonds hebben opgericht, verhogen wel de bijdrage er aan.

Tijdens de vorige onderhandelingsronde waren er verschillende sectoren die een onderzoek hadden gestart naar de mogelijkheden van een eigen pensioenfonds. Enkel in de internationale handel leidde dit tot een daadwerkelijke opstart; in de andere sectoren (textiel, schoonmaak, groothandel geneesmiddelen, bewaking, handel in voedingswaren en scheikunde) is er zelfs geen sprake meer van de oprichting van zo'n eigen fonds. In enkele branches (tuinbouw, houthandel, ANPCB) start men nú met een onderzoek. Ook stofsering en houtbewerking neemt een optie om er in 2007 mee te beginnen.

Andere thema's

Andere thema's die deze overlegronde kwamen bovendrijven, zijn:

- toekenning van een extra verlofdag, vaak gekoppeld aan een anciënniteit van 20 of 25 jaar. Ondanks de oproep van de Vlaamse regering om van 11 juli een algemene verlofdag te maken, zet enkel de petroleum-sector deze stap;
- verlaging van de drempel ter oprichting van een syndicale delegatie. Dit wordt nu gerealiseerd in de federale non-profitsectoren (vanaf 20 werknemers) én in de audiovisuele sector (vanaf 10 werknemers);
- harmonisering van het statuut arbeiders en bedienden. In afwachting van een algemene regeling, zetten de sectoren stappen om enerzijds de carenzdag af te schaffen en anderzijds de opzeggingstermijnen voor

Sandra Rosvelds

De sectorale onderhandelaars hebben hun verantwoordelijkheid opgenomen en geen buitensporige akkoorden afgesloten.

arbeiders te verlengen. Beide punten stonden vorige overlegronde prominent op de sociale agenda. Deze keer komt het thema veeleer sporadisch aan bod in de sectorale CAO's. Zo wordt in de sector van de kappers en in de bouw één carenzdag afgeschaft; in de ijzernijverheid, papier- en kartonbewerking en in de chemie worden alle carenzdagen afgeschaft; in de ijzernijverheid worden tevens de opzeggingstermijnen verlengd.

BESLUIT

Dit brengt ons tot de slotsom dat de meeste sectorale CAO's binnen de lijntjes van het IPA kleuren. Uit onze analyse blijkt dat de sectorale onderhandelaars hun verantwoordelijkheid hebben opgenomen en geen buitensporige akkoorden hebben afgesloten.

De indicatieve loonnorm van 4,5% wordt grotendeels nageleefd. Op enkele uitzon-

deringen na blijven alle sectoren binnen de vooropgestelde loonmarge. Ook op de andere domeinen zijn de afspraken - vooral degene met financiële consequenties - veeleer bescheiden. Daarmee is tegemoetgekomen aan de vraag van de werkgevers om rekening te houden met de economische conjunctuur en de concurrentiepositie van de ondernemingen niet verder te verzwakken.

De sectorale regelingen inzake brugpensioenen werden overal verlengd. De bestaande stelsels blijven toegankelijk tot eind 2006.

Tegelijkertijd hebben de vakbonden op geen enkel ogenblik toegelaten dat er geraakt zou worden aan bestaande collectieve rechten (automatische indexerings, brugpensioenen, tijdskrediet), noch dat het sociaal overlegmodel zou ondermijnd worden (bijvoorbeeld individualisering van het overleg over de overuren).

KORT

Het afsluiten van een interprofessioneel akkoord betekent meteen de start van de onderhandelingen in de sectoren. Elke twee jaar maken de sectorale werkgevers- en werknemersorganisaties afspraken inzake koopkrachtstijging, brugpensioenen, tijdskrediet, verplaatsingskosten, vormingsinspanningen en dergelijke meer. Ondanks de turbulente start van het interprofessioneel overleg en een interprofessioneel akkoord dat er geen is (niet goedgekeurd door het ABVV, maar wel 'overgenomen' door de regering), zijn de meeste sectoren er in geslaagd om tot akkoorden te komen. Die kunnen kernachtig als volgt worden omschreven: de sectoren kleuren - waar nodig - binnen de lijntjes, maar leggen ook eigen accenten.

Het Inloopplan: half vol of half leeg glas?

Panelgesprek met Mieke Vogels

Opgetekend door Ilse Robyn (ACW-pers & communicatie)

Volgens Groen! moeten allochtonen in het onderwijs meer kansen krijgen. Het gelijkekansenbeleid heeft hiervoor te weinig aandacht. De partij meent dat een gelijk-onderwijskansenbeleid een doelgroepenbeleid niet mag in de weg staan. Groen! doet daarom voorstellen voor een efficiëntere organisatie van het taalonderwijs, een betere aanpak van het lesgebeuren en een interculturele lerarenopleiding. Dit alles gebundeld in het 'Inloopplan voor allochtonen in het onderwijs'.

Grootse plannen die wij met enkele specialisten ter zake onderwierpen aan een kritische blik: Gunther Van Neste van het Vlaams Minderhedencentrum, Ides Nicaise van het HIVA (Hoger Instituut Voor de Arbeid), Gerda Bruneel van het VSKO (Vlaams Secretariaat van het Katholiek Onderwijs), Marianne Coopman van het COV (Christelijk Onderwijzersverbond) en Lut Maertens van de ACW-studiedienst. Zij legden hun bedenkingen voor aan Vlaams volksvertegenwoordiger Mieke Vogels.

17 uur woensdagavond. De panelleden zijn allen al op post, alleen de spilfiguur, Mieke Vogels, laat op zich wachten. Het parlement debatteert langer dan gedacht over de Septembeerklaring van de Vlaamse regering. Dit weerhoudt de anderen er niet van om onmiddellijk het debat aan te vatten: Vogels spreekt zonder kennis van zaken! "Mieke Vogels heeft er geen idee van hoe het huidige onderwijsbeleid er uitziet. Ze heeft geen zicht op het GOK-beleid (Gelijke Onderwijskansen), de eindtermen, lestijden *etcetera*", steekt Gerda Bruneel van wal. Daarmee is de toon gezet. "De samenstellers van de tekst geven ook blijk van onvoldoende kennis van de onderwijsrealiteit. Het plan is

onsamenhangend en weinig overtuigend", vindt Marianne Coopman. Het GOK-beleid is alvast iets waar Vogels niet mag aankomen. "Als er iets is waar scholen niet over klagen en zelfs blij om zijn, dan is het het ondersteuningsaanbod dat ze via het GOK-beleid krijgen", brengt Gerda Bruneel in. "Het plan focust te veel op het basisonderwijs. Schaf GOK af en maak kleinere klasjes. Maar haal GOK weg en het zorgbeleid van een school valt in duigen", reageert ook Gunther Van Neste.

De panelleden hebben het Inloopplan niet gespaard. Het zich alleen toespitsen op allochtonen is hen een doorn in het oog. Gerda Bruneel: "Het is jammer dat Mieke Vogels zich enkel focust op allochtonen. Dat het multiculturele ontbreekt klopt, maar je mag je niet alleen richten naar allochtonen. GOK vraagt een bredere zorgaanpak: wat met de autochtone kansarmen?" Is het Inloopplan niet discriminerend?

Nog meer bedenkingen worden op tafel gelegd. Wat met het taalvaardigheidsonderwijs? Moeten anderstaligen de waarden van hun eigen taal aan de kant schuiven om Nederlands te leren? Ides Nicaise: "Welk taalbeleid men wil voeren, is voor mij onduidelijk.

INLOOPPLAN VOOR ALLOCHTONEN IN HET ONDERWIJS

Groen! heeft een tiental voorstellen voor gelijke kansen voor allochtonen gebundeld in het Inloopplan. Hiermee wil de partij hefboomen aanreiken om de achterstand van allochtonen in het onderwijs en, in het verlengde hiervan, de ongelijke kansen in de samenleving weg te werken.

Korte samenvatting van de punten.

1. Taalvaardigheidsonderwijs - Dat moet zoveel mogelijk in interactie plaatsvinden. Taal leer je door uit te wisselen. Er moet plaats komen voor taalstimulerende activiteiten. Ook dienen experimenten opgezet om de taalgevoeligheid en taalkennis te verbeteren.
2. Realiseren van kleine klasjes - Eén leerkracht voor maximum vijftien leerlingen. Het fragmenteren van de onderwijsopdrachten en die verdelen over verschillende leerkrachten is een miskennis van de basisopdracht van elke leraar: kinderen vormen, en dat is veel meer dan kennisoverdracht alleen. Via kleinere klasjes kan de leraar meer tijd steken in wat zijn basisopdracht is: het vormen van kinderen en jongeren, rekening houdend met hun individuele behoeften.
3. Overstappen naar een modulair systeem onder de vorm van graadklassen - Leerlingen zitten in een basisklas waarbij ze voor een bepaald vak een niveau hoger of een niveau lager zitten. Op het einde van de graad moeten leerlingen dezelfde vaardigheden en kennis onder de knie hebben. De eindtermen moeten gehaald worden op het einde van een graad, niet op het einde van elk jaar.
4. Stimulansenkrediet voor allochtone jongeren - Studiebeurzen zijn weinig gekend bij allochtone ouders. Hierover moet extra campagne gevoerd worden. Alleen bestaat er in het secundair onderwijs geen joker zoals in het hoger onderwijs. Daarom wil Groen! een stimulansenkrediet invoeren.
5. Extra middelen voor scholen die extra inspanningen leveren om de slaagkansen van allochtone leerlingen in het algemeen secundair onderwijs te vergroten - Streefdoel is procentueel evenveel allochtone jongeren te laten afstuderen in het ASO dan er autochtone afstuderen.
6. Talentencentrum - Het betreft een overkoepelende structuur om allochtone leerlingen te stimuleren uit zichzelf te halen wat erin zit. Het centrum werkt op verschillende fronten want de school alleen kan deze doelstelling immers niet waarmaken.
7. Lerarenopleiding multicultureel - In de lerarenopleiding moet er meer aandacht zijn voor het onderwijzen van bepaalde schoolvakken in een andere taal dan het Nederlands. Meer informatie over de verschillende culturen en hun eigenheden.

8. In lerarenopleiding meer aandacht voor taalvaardigheidsonderwijs - Leerkrachten moeten opgeleid worden om taal- en taakgericht onderwijs te geven zodat de taalcompetentie van leerlingen aangescherpt en verbeterd wordt.

9. Lesmateriaal moet meer intercultureel - Dit heeft te maken met taal, het ontwikkelen van didactisch materiaal om bepaalde vakken in het Frans of Engels te geven. Dit heeft óók te maken met de inhoud van het lesmateriaal. Het is belangrijk om de lessen geschiedenis of aardrijkskunde te benaderen vanuit een brede invalshoek en niet louter Eurocentrisch.

10. Meer allochtone leerkrachten voor de klas - Een inhaaloperatie om meer allochtone leerkrachten voor de klas te krijgen. De leerlingen van nu zijn de leerkrachten van de toekomst. Allochtone leerlingen die verder studeren, kiezen vaak voor prestigieuze beroepen als arts of advocaat en niet voor leerkracht.

11. Informatiecampagne - Er moet een brede informatiecampagne voor en door de allochtone gemeenschap worden uitgewerkt die, net zoals dat gebeurde voor de arbeidersgezinnen in de jaren zestig, het belang van onderwijs en het behalen van een diploma onderstreept.

12. Initiatieven buitenschoolse opvang (IBO) - De IBO's bereiken zeer weinig allochtone kinderen. De lokale besturen moeten met steun van de Vlaamse overheid de IBO-werking structureel uitbouwen in die wijken waar volgens de recente GOK-tellingen veel GOK-leerlingen wonen.

13. Praktijktests brengen discriminaties in kaart - Allochtonen hebben minder kansen op de arbeidsmarkt. Werkgevers en -nemers moeten er dan ook alles aan doen om concrete afspraken te maken over quota. Werkgevers mogen niet discrimineren op grond van etniciteit. Groen! steunt het voorstel van het Centrum voor Gelijke Kansen om praktijktests te gebruiken om zo deze discriminaties in kaart te brengen.

Het volledige plan kun je nalezen op: http://www.groen.be/nieuwseninformatie/pers/persconf_item.asp?persconf_id=139

Bedoelt Vogels dat zowel Marokkaanse als Vlaamse jongeren op gelijke voet een derde taal moeten leren, dan is dat volgens mij een verkeerde opvatting. Want voor de Vlaamse jongeren is dat een tweede taal en voor de Marokkanen een derde. Van gelijke voet is dus geen sprake." "Ze rept ook met geen woord over eigenwaarde en respect voor de eigen taal", vult Gunther Van Neste aan.

MAG HET EEN GRAADJE MEER ZIJN?

Mieke Vogels wil afstappen van het jaarklassensysteem en overstappen naar een modulair systeem van graadklassen. Volgens Ides Nicaise moet er een wijziging komen: "Het huidige klassensysteem wordt alom aangeklaagd en is een bron van frustratie. Er moet iets aan gebeuren. De vraag is of graadklas-

sen de enig mogelijke oplossing zijn. Je hebt ook systemen waarbij een klas samenblijft gedurende zes jaar met dezelfde leerkracht. Dit concept is zeer flexibel. Bovendien responsabiliseer je zo de leerkracht. Eén van de problemen van de jaarklassen is dat een leerkracht verantwoordelijk is voor slechts één schooljaar. Dus, als je leerkrachten zou responsabiliseren voor een hele leerlijn, zoals in Zweden en in Steinerscholen, krijg je veel meer mogelijkheden."

Ook Gerda Bruneel heeft haar mening klaar: "Ik denk niet dat Mieke Vogels beseft dat noch het afstappen van het jaarklassen-systeem noch het werken in kleine groepen iets oplost. Je hebt leerkrachten die met dertig kinderen schitterend werk leveren en je hebt er die er met tien niets van bakken. Overigens hebben scholen nu al de mogelijkheid om kleinere klasjes te maken, ze moeten alleen kunnen verantwoorden waarom ze dat doen. Een school die tachtig GOK-lestijden heeft, gaat in kleinere klasjes werken, maar dat niet alleen. Die gebruikt die lestijden ook voor andere zaken."

Marianne Coopman voegt daar aan toe: "Het wordt allemaal te veel als een pakketje gezien. Ook met de lerarenopleiding. Misschien is het goed een aantal basiswetenschappen mee te geven, maar daarmee krijg je geen multicultureel onderwijs."

Ook Gunther maakt zich bedenkingen bij de opmerkingen over de lerarenopleiding in het Inloopplan: "De interculturalisering van de lerarenopleiding in het vooropgestelde plan is al volop bezig, zij het nog te beperkt. De hogescholen of lerarenopleidingen zitten al een fase verder. Denk maar aan de hele beweging die thans bezig is onder impuls van de hogescholen, de universiteiten, de overheid... om af te stappen van projecten rond diversiteit en multiculturaliteit. Zij gaan veeleer de leerlijnen multiculturaliseren. Ergens zitten zij op dat punt al verder dan wat hier in het plan naar voren komt."

TE STERKE ALLOCHTONE FOCUS

Na zowat een uur het Inloopplan onderling te hebben besproken en er zich te hebben

De gids op maatschappelijk gebied *buigt zich over Vogels' 'Inloopplan voor allochtonen in het onderwijs'.*

op voorzien om Mieke Vogels het vuur aan de schenen te leggen, arriveert laatstgenoemde. Excuses voor het te laat zijn, worden aanvaard en onmiddellijk krijgt ze te horen dat een te sterke allochtone focus een gemiste kans is. Ook autochtone kansarme jongeren kunnen (nog altijd) extra steun gebruiken. Blijkbaar was het niet de eerste maal dat zij deze opmerking te horen kreeg. Haar respons: "Ik vind dat we moeten durven zeggen dat er een specifiek probleem is bij kinderen die thuis het Nederlands niet spreken en

dit meestal nog combineren met kansarmoede. We komen er niet met het huidige algemene gelijke-onderwijskansenbeleid dat we de laatste jaren voeren. Ik wil ineens ingaan tegen het feit dat je direct als reactie krijgt dat je dan nieuwe discriminatie creëert. Er zijn inderdaad nog kansarme autochtone kinderen en er is niemand die zegt dat daar niets voor moet gebeuren. Integendeel. Wat mij ergert, is dat de rechterzijde van de samenleving altijd pleit voor klare taal plus het benadrukken van het feit dat bijvoorbeeld relatief meer allochtone jongeren criminele feiten plegen of dat er bij allochtone leefloontrekkers nogal wat oneigenlijk gebruik is van de hele leefloonwetgeving. Als het dan gaat om het benoemen van achterstelling van allochtonen en om positieve maatregelen om die achterstand weg te werken, kan het plots niet meer dat allochtonen als aparte doelgroep worden bestempeld. Dan moet je het hebben over gelijke kansen voor iedereen. Dat vind ik hypocriet. Je moet positieve discriminatie durven verdedigen omdat een aantal maatregelen voor allochtonen nodig zijn. Als je ziet dat anderstalige kinderen, meestal gecombi-

Mieke Vogels: "Je moet positieve discriminatie durven verdedigen omdat een aantal maatregelen voor allochtonen nodig zijn."

neerd met kansarmoede, 54% kans hebben om zonder kwalificatie af te studeren en dat in Antwerpen 58% van de kinderen in het basisonderwijs thuis geen Nederlands spreekt, dan móet je maatregelen nemen. Anders creëer je een nieuwe generatie jongeren die minder opgeleid zijn. Dat kan Vlaanderen met zijn economie niet aan. Ik vind dat je dat moet durven inzien en het probleem moet durven benoemen. Wil dit dan zeggen dat we de autochtone jongeren in de kou moeten laten staan? Nee, absoluut niet. Voor hen

moeten ook inspanningen geleverd worden. Wel is er nu een specifieke inspanning nodig om aan democratisering van het onderwijs te doen voor die allochtone jongeren", aldus Mieke Vogels.

KLEINE KLASJES VERDRINGEN GOK-BELEID

Het vraag- en antwoordspel kan nu goed en wel beginnen. Ides Nicaise steekt van wal en vraagt zich af of het Inloopplan gezien wordt als iets bijkomends bij het huidige GOK-beleid. Mieke Vogels' reactie: "Wat ik van leerkrachten vaak hoor, is dat hoe langer hoe meer extra mensen worden ingeschoven: een taakleraar, een leerkracht voor de doorstroming, een turnleerkracht..., terwijl vooral in het basisonderwijs leerkrachten opgeleid worden om met de hele leerling bezig te zijn, en niet alleen met kennisoverdracht. Dit laatste kunnen ze bovendien maar goed doen als ze zicht hebben op de thuissituatie van de leerlingen, als ze weten hoe de taalkennis is en misschien zélf een stukje taalkennis kunnen bijbrengen. Ik durf de vraag stellen of we

het hele GOK-beleid niet 's moeten herdenken. In plaats van GOK-uren toe te voegen en dat aan specifieke GOK-leerkrachten op te hangen, geven we scholen beter meer vrijheid om kleinere groepjes te maken."

Hiermee begeeft Vogels zich op glad ijs. Ze krijgt onmiddellijk tegenkating van Gerda Bruneel, GOK-specialist terzake: "Wij hebben het gevoel dat je geen zicht hebt op wat dat GOK-beleid is. Terwijl scholen in de aanvangsjaren van het GOK alle uren aanwenden om kleine klasjes in te richten, merken we dat scholen daar nu op terugkomen. De keuze ligt nu bij de leerkrachten die in verschillende klassen lesgeven, samen met de klasleerkracht. Hiermee wordt onderstreept dat elke leerkracht een GOK-leerkracht is. De scholen zijn creatiever bezig dan een viertal jaar geleden. Ik ken dan ook geen enkele basisschool die van dat GOK afwilt. Men is tevreden dat ze beter voor alle kinderen kunnen zorgen, dat ze meer geïntegreerd kunnen werken, dat alle leerlingen samen in dezelfde klas zitten."

Mieke Vogels: "Ik pleit niet voor het afschaffen van GOK-uren, wel voor een meer creatieve toepassing ervan. Leerkrachten klagen over extra vergaderingen en papieren rompslomp. Leerkrachten zouden in hun opleiding veel méér moeten meekrijgen over interculturele verschillen, psychologische problemen bij kinderen en hoe er mee om te gaan in plaats van deze kennis via aparte leerkrachten in te brengen."

Marianne Coopman is het niet eens met Vogels' analyse: "De schuld van die papierberg is niet het GOK-decreet, maar de druk van Europa. Europees wordt immers afgesproken dat men bepaalde normen wil behalen.

Vlaanderen schrijft zich daarop in en wil slagen. Via de 'fameuze' papierberg en de ondermeer daaruit gedistilleerde rapporten van de inspectie voor het Vlaams parlement toont de minister van Onderwijs aan dat Vlaanderen goed zijn best heeft gedaan. Het is die druk die maakt dat onderwijzers zo'n papierberg hebben, niet het GOK-beleid op zich. De geïntegreerde aanpak is een goede aanpak."

Ides Nicaise daarentegen is, waarschijnlijk als één van de weinigen, voorstander van

een papierberg: "Voor een goed GOK-beleid moet je een onderscheid maken tussen wat goed is voor de leerkracht en voor de leerlingen. Uiteindelijk gaat het om het resultaat van de leerlingen. Als er daar wat papierwerk voor vereist is, dan doen we dat maar. Ik wil niet beweren dat elk papier in het onderwijs verantwoord is. Je moet het personeel soms dwingen na te denken over hun eigen functie om overleg te plegen. De algemene indruk die ik heb van het onderwijs is er een van te veel

eilandjes. Leerkrachten zijn te veel alléén in de klas bezig. Ze hebben te weinig coaching. Overleg plegen en zich verantwoorden op papier is niet noodzakelijk slecht. Precies één van de doelstellingen van het GOK-beleid is om het afzonderlijke beleid voor allochtone en voor autochtone jongeren met sociaal-economische moeilijkheden te integreren en de papierberg te verminderen. Zit er dan niet een addertje onder het gras? Opnieuw een categoriaal beleid voor allochtonen invoeren, terwijl dat gedifferentieerde beleid nu ook mogelijk is."

Mieke Vogels verduidelijkt haar standpunt: "Ik wil niet de discussie aangaan of we een categoriaal of een algemeen beleid moeten

Gunther Van Neste: "Haal het GOK weg en het zorgbeleid van een school valt in duigen."

voeren. Ik wil daarentegen wel de discussie aangaan hoe we de achterstand van allochtone jongeren in ons onderwijs kunnen weg krijgen. Ik denk dat het onderwijs alléén dit niet kan oplossen. Zoals in de jaren zestig democratisering van het onderwijs voor arbeiderskinderen een *maatschappijbrede opgave* was en een *maatschappijbrede inzet* vergde. Waar vanuit de Bond, het ACW, de vakbonden enzomeer aan arbeiders-ouders gezegd werd: zorg dat uw kinderen studeren, een diploma is belangrijk. Ik denk dat we zulke dingen ook moeten doen ten aanzien van allochtonen. Hen het belang van onderwijs laten inzien. Ik denk ook dat we - op een creatieve, eigentijdse manier - buiten de school allochtone jongeren een attitude kunnen bijbrengen van leren en leren kennen. Kijk maar naar het project in Antwerpen van de Federatie van Marokkaanse Verenigingen: geen huiswerkclassen, maar buitenschoolse opvang waar jongeren gezelschapspelletjes spelen die ze thuis normaal niet doen en waardoor ze leren denken, sociale vaardigheid en strategie ontwikkelen en hun kennis geprikkeld wordt", aldus Mieke Vogels.

'WIE?', 'QUI?', 'WHAT?', 'QUIEN?'

Taal is dan weer een ander obstakel. Volgens het Inloopplan is het taalonderwijs te weinig taalvaardig en is het zeker geen taak van het vak Nederlands alleen. "De manier waarop wij ons onderwijs in het Nederlands geven, creëert een stuk achterstelling wanneer je niet in het Nederlands bent opgevoed. Onze buurjongen is Turk en zeer goed in rekenen, tot het om vraagstukken gaat. Hij begrijpt de woorden in de opgave niet.

Gerda Bruneel: "Ik ken geen enkele basisschool die van het GOK afwilt."

Of onlangs moest hij voor een taaloefening woordjes invullen en begreep het woordje 'wieg' niet. Nochtans heeft hij een klein zusje, maar thuis wordt er Turks gesproken en dus kent hij 'wieg' enkel in het Turks", vertelt Mieke Vogels.

Ook dit punt in het Inloopplan stuit Gunther Van Neste tegen de borst: "Het gaat om de instructietaal die op school gebruikt wordt. In de kleuterklas peilde men bij allochtone kinderen naar hun taalvaardigheid in de klas. Op een bepaald ogenblik bleek dat kansarme autochtone kinderen ook niet mee waren met de instructietaal van de klas. Door dit breder te zien, werk je aan een sociale samenhang tussen die verschillende groepen."

"Klopt", aldus Mieke Vogels, "vandaar ook ons voorstel om het lesmateriaal te screenen op taalgebruik, wat anderstaligen én kansarme autochtonen ten goede komt."

Gerda Bruneel vult aan: "Ik denk dat we het inzicht wel hebben, en dat het hier niet over de afkomst gaat, maar meer over de noodzakelijke competenties om vraagstukken te kunnen oplossen. Ook hier hebben we al heel wat stappen afgelegd, maar niet alle leerkrachten zijn op hetzelfde moment met alles mee."

Mieke Vogels verduidelijkt nogmaals haar zienswijze: "Met het meertalig onderwijs willen we taal lostrekken van de kennisoverdracht. Taal moet meer interactief aangeleerd worden. Dat kan voor kinderen die thuis geen Nederlands spreken een opsteker zijn. Hoe we met taal omgaan, is enorm belangrijk, gezien de grote binnenstroom van anderstaligen. Nu investeren in anderstalig onderwijs is erg belangrijk voor zowel allochtonen als autochtonen."

Daarmee is het taaldebat nog niet afgerond. Ides Nicaise vraagt zich af welk meertalig onderwijs Mieke Vogels in het achterhoofd heeft: "Ik zou het vanzelfsprekend vinden dat men teruggrijpt naar OETC (Onderwijs in Eigen Taal en Cultuur). Moedertaalonderwijs voor een deel van het curriculum. Als men een voldoende kritische massa leerlingen heeft van een bepaalde bevolkingsgroep, dat men dan voor die groep althans moedertaalonderwijs geeft, veeleer dan de Europese taal die moeilijker toegankelijk is."

Mieke Vogels dan weer: "We hebben inderdaad aan OETC gedacht, maar dit structureel inbouwen wordt steeds moeilijker omdat de instroom van anderstalige nieuwkomers steeds meer verscheiden wordt. Ook twijfel ik er aan of er vandaag nog een politiek draagvlak is voor OETC. Het beleid fixeert zich overmatig op de kennis van het Nederlands als dé hefboom van integratie."

De panelleden suggereren om moeders het Nederlands aan te leren op school, met andere woorden een combinatie van volwasseneneducatie en inburgering. Een idee dat bij de volksvertegenwoordiger kennelijk in goede aarde viel. Ze nam er alleszins onmiddellijk nota van.

GEEN OPGESTOKEN VINGERTJE NAAR ZITTENBLIJVERS

Tegenover het graadklassensysteem dat Mieke Vogels wil invoeren, staan de panelleden kritisch. Ze voelen de Groen!-politica hierover aan de tand. "Graadklassen zouden betekenen dat de leerlingen de eindtermen niet meer op het einde van een leerjaar, maar op het einde van een graad moeten behalen. Dit is een

foutief uitgangspunt. Leerlingen moeten de eindtermen immers pas op het einde van het lager onderwijs behalen. Eindtermen situeren op het niveau van een graad is enkel van toepassing op het secundair onderwijs", zegt Marianne Coopman.

Gerda Bruneel speelt er op in: "Misschien moeten we gewoon stoppen met te denken dat het leerplan op het einde van het zesde leerjaar als gekend moet zijn. Misschien moet je zeggen: je hebt recht op een jaartje langer. Nu wordt zittenblijven als problematisch beschouwd. Je kunt in het hoofd van een kind niets bijsteken."

Ook Ides Nicaise heeft zijn bemerkingen bij het graadklassensysteem: "Bij graadklassen heb je nog altijd de moeilijkheid dat je ergens op het einde van een graad een sprong moet maken. Misschien moeten we naar nog meer flexibele formules durven overstappen."

TALENTEN ONTPLOOIEN IN TALENTENCENTRUM?

Mieke Vogels wil in iedere provincie en in steden een talentencentrum waar jongeren terecht kunnen voor studiekeuzebegeleiding, ondersteunings- en onthaalprojecten voor allochtonen in het hoger onderwijs en dat plaats biedt voor studieruimte.

Dit idee van Groen! lijkt sterk op het huidige CLB (Centrum voor LeerlingenBegeleiding). "Het zou spijtig zijn wanneer je deze reguliere dienst links laat liggen. Interculturaliseer de CLB's, geef ze handvatten om met kansengroepen te werken zodat ze meer hun decretale opdracht kunnen waarmaken. De studiekeuzebegeleiding mag zeker niet uit hun pakket gehaald worden", gaat Gunther Van Neste in het verweer.

Ides Nicaise: "Ik ben altijd voorstander geweest van een individueel recht op leerhulp."

Mieke Vogels verduidelijkt: "Ik zie het talentencentrum veeleer als een overkoepeling van een brede school. Bijvoorbeeld met een bibliotheek onderhandelen om langer open te zijn, een stukje kristallisatie van ideeën die er bestaan rond brede school. Ik zie er zeker geen uitgebreide reguliere dienst in, maar een trefpunt van goede ideeën over wat leerkrachten doen en uitproberen op school. Ook de versterking van een allochtone studentenclub, zoals die nu al in Brussel bestaat, kan tot het talentencentrum behoren. Zij helpen allochtone jongeren bij hun studiekeuze, ondersteunen hen in het eerste jaar hoger onderwijs. Dat zou moeten samengebracht worden."

Marianne Coopman: "Het Inloopplan: ik zou de oefening opnieuw maken..."

IK ZET M'N JOKER IN

Groen! wil een stimulansenkrediet invoeren. Ook hier weer rezen de vragen de pan uit en was er heel wat verduidelijking nodig. "Is het een soort van mogelijkheid om te herkanalen? Een jokerbeurs met daaraan onmiddellijk gekoppeld een soort rugzakje? In het secundair is er momenteel toch geen probleem met jokerbeurzen. Je studietoelage is, tenminste tot je achttien jaar en bij het volgen van voltijds onderwijs, niet afhankelijk van het feit of je geslaagd bent of niet. Bovendien zal de reglementering voor jongeren boven achttien jaar aangepast worden. Op die manier zullen ook zij die bissen hun studietoelage kunnen behouden. Als het enkel hierover gaat, is het stimulansenkrediet dus niet nodig", brengt Ides Nicaise in.

Mieke Vogels speelt de bal terug: "De achterliggende reden was jongeren niet om financiële middelen uit het onderwijscircuit te

laten stappen. Maar misschien hebben jullie een beter idee?" "Ik ben altijd voorstander geweest van een individueel recht op leerhulp. Dat zou kunnen deel uitmaken van dat rugzakje. Dat is dan wel een rugzakje in natura waarin bijvoorbeeld een attest voor bepaalde leermoeilijkheden zit. Momenteel zijn leerlingen met leermoeilijkheden te veel aangewezen op de vrije markt ofwel op het buitengewoon onderwijs", geeft Ides Nicaise

Mieke Vogels mee.

HERSCHRIJF HET INLOOPPLAN

Herschrijf het Inloopplan is de algemene conclusie bij de panelleden. "Eigenlijk zou je moeten durven de tekst te herschrijven. De titel is ondertussen al driemaal aangepast, het woord 'onderwijs' is weggefallen, maar de opbouw en de aangehaalde voorbeelden blijven te veel steken in het lerende onderwijs. Er zijn ook voorbeelden bij die achterhaald zijn, waardoor je hardwerkende onderwijzers kwetst. Nu is het voor mij een voorbijgestreefde lege doos. Ik zou de oefening opnieuw maken", geeft Marianne Coopman Mieke Vogels te kennen.

Gunther is het daar helemaal mee eens: "We zijn blij dat Groen! aandacht heeft voor onderwijs, maar voor ons mochten de voorstellen wat pittiger zijn. De idee om de tekst te herschrijven, is misschien niet slecht".

Voor Mieke Vogels bracht het panelgesprek heel wat verheldering. Zij schrikt er dan ook helemaal niet van terug om de tekst te herschrijven: "Ik zal de pen ter hand nemen en rekening houden met de suggesties", zo besluit ze.

DE VISIE VAN ERWIN VANDENBROECKE

Ook aan Erwin Vandenbroecke werd het Inloopplan voorgelegd. Hij is orthopedagoog en staat momenteel in voor de professionalisering van leerkrachten, in grote mate in zorgverbredingsprocessen en buitengewoon onderwijs. Hij kon er op het panelgesprek niet bij zijn, maar wou zijn bevindingen wel aan ons kwijt.

"Ik vind de tekst nog niet rijp voor publicatie. Panieksvoetbal op basis van cijfers, dat allochtonen slechter presteren dan anderen, is niet aan de orde. Wij weten dat namelijk al lang. Wij zijn er ons wel pijnlijk van bewust dat het niet verbetert en inderdaad een zaak van lange adem wordt. In het plan worden 'bronnen' uitvergroot en andere niet benoemd. Je krijgt ook geen analyse van wat er recentelijk gebeurt in de lerarenopleidingen en begeleiding/verdere professionalisering van leraren en scholen. De invulling van de functies van GOK-leerkracht en zorgcoördinator wordt niet belicht en becommentarieerd. Heel veel van wat er gezegd wordt over allochtone jongeren is ook waar voor jongeren die uit een 'oer'-Vlaams, maar kansarm gezin komen. Kinderen en jongeren uit gezinnen met generatiearmoede zijn minstens even erg, misschien anders 'getekend' dan hun collega's uit allochtone hoek en dat is ook zo voor dikke, domme, lelijke... kinderen en jongeren. Eigenlijk gaat het debat niet meer 'over te onderscheiden' groepen van kinderen en jongeren, maar over omgaan met verschillen bij leerlingen *tout court*. Het doen en laten van een kind of jongere wordt multifactorieel (gezin, school, vriendengroep, jeugdbeweging...) bepaald. Met elk van deze individuen leren omgaan is de opdracht van onderwijs. Eerlijk gezegd, het doorbreken van de almacht van 'het leerplan dat uniform door alle leerlingen moet doorlopen worden met al zijn afgeleiden van leerstofjaarklassensysteem, vaste lessenroosters, vakken, toetsen en evaluatiecriteria, A- B- en C-attesten, inspectie op het behalen van de eindtermen...', is een mammoetonderneming die meerdere generaties leraren zal vergen om bewerkstelligd te worden. En het is de leraar in zijn pedagogische en onderwijskundige relatie met elke leerling die dit moet realiseren, geen specialisten die leerlingen en kinderen wegtrekken uit het gewone klasgebeuren. Heel het onderwijssysteem moet dus mee, zoniet blijft het sleutelen in de marge en dweilen met de kraan open."

WAT ZEGT HET ACW

Onderwijs op maat van ieder kind

Net zoals Groen! wil het ACW elke mens een perspectief bieden op gelijke kansen in onze samenleving. Wij voorzien een cruciale rol voor het onderwijs. Om elke jongere gelijke kansen te bieden, dient men ze ongelijk te behandelen. Het ene kind heeft namelijk een stevigere duw nodig om te kunnen genieten van de weldaad van ons onderwijs. En die duw kunnen zowel aangepaste computerprogramma's zijn als een trager lestempo (en dus meer tijd vooraleer het leerplan verworven is), maar ook een hoger tempo (zodanig dat het leerplan flink uitgediept wordt) en specifieke didactiek.

Lut Maertens: "Om elke jongere gelijke kansen te bieden, dient men ze ongelijk te behandelen."

De idee om ook de buitenschoolse opvanginitiatieven te responsabiliseren, krijgt onze steun. We willen zelfs twee stappen verdergaan. Om te beginnen werken crèches en peuterscholen al aan de voorschoolse achterstand. Kinderen en, vooral, hun ouders personifiëren op een vanzelfsprekende wijze 'schoolse' attitudes zoals op tijd komen en rekening houden met anderen. Een specifieke groep ouders ontbreekt als 'klant' van een peuterschool: ouders zonder werk of met sporadische interim-contracten. Net deze groep kinderen stapt kwetsbaar het onderwijs in, waardoor het risico verhoogt dat ze 'gedraineerd' worden naar opleidingen waar hun potenties onvoldoende geprikkeld worden. We willen echter niet vergeten dat ook ouders met kinderen die specifieke ondersteuning vergen niet in elke crèche welkom zijn. Doordat deze kinderen vanaf het prille begin niet natuurlijk geïntegreerd worden, gaat een kans op openheid de mist in. Omdat we erkennen dat scholen niet voor alles verantwoordelijk kunnen worden gesteld, responsabiliseren we de steden en gemeenten.

De vroegere SIF-middelen kunnen vrij en dus ongestructureerd aangewend worden. Steden en gemeenten zouden meer moeten aangezet worden om te kiezen voor onderwijs, voor inburgering via onderwijs, voor kleurrijke kinderopvangcentra. Het schoolgebouw is de aantrekkelijke spil. Iedereen met kinderen tussen 2,5 en 18 jaar verzamelt zich meermaals rond de schoolpoort. Waarom de kinderdagverblijven niet situeren vlakbij een school? Zo vergroot het bereik van de ouders! Deze mogelijkheid dient benut om ouders, zeker van kansarme kinderen, te bereiken. Organisatorisch neemt de gemeente samen met de brede welzijnswerk het voortouw. Kleinschalige bijeenkomsten over praktische dingen rond het schoolleven dragen bij tot het emanciperen van ouders. Er wordt in levende lijve kennisgemaakt met opleidingen en toekomstmogelijkheden, met het CLB en met de mogelijkheden van het volwassenenonderwijs.

Dit is dan de tweede stap die we willen zetten: ouders zijn aanwezig op school. Waarom hen niet wat langer op school houden om te praten over school? Op een ongedwongen manier wordt hen de weg gewezen doorheen ons onderwijs met de vele vooronderstellingen. Een grootschalige informatiecampaignedoor lokale actoren uitgestippeld worden. Dan wordt het een individuele, direct aansprekende campagne gericht op maatwerk!

Uit voorgaande paragraaf zou men kunnen afleiden dat voornamelijk ouders, kinderen en de thuisomgeving zich dienen aan te passen aan de eisen van de schoolomgeving. Niets is minder waar! Aangezien elke mens verschillend is en elke leerkracht er wil zijn voor elke leerling, moet deze leerkracht zich dus t.o.v. elke leerling verschillend opstellen. Ook de school en het leerkrachtenteam dienen zich af te stemmen op de verschillen die er zijn in elke leerlingengroep. Dit veronderstelt het zich bewust worden van verschillen. Uiterlijke

verscheidenheid is makkelijk na te gaan, de onderhuidse variaties zijn echter de meest hardnekkige en kwetsbare.

In feite komt het er op neer elkaar te begrijpen, en dat is ruimer te verstaan dan enkel het hier en nu gesprokene. Taal gebruiken veronderstelt het meegeven van een ruimere context, van allerhande symbolen en impliciete waarden. Net op dat punt breekt de communicatie tussen kansarmen en kansrijken. Terwijl taal net een middel is om elkaar te begrijpen! De functie van taal vormt een cruciaal verschilpunt met de visie van Groen!. Terwijl Groen! veeleer vertrekt vanuit de gegevenheid 'allochtoon met thuistaal niet-Nederlands', pleiten wij, als ACW, er voor om de sociaal-economische achterstand als uitgangspunt te nemen. De school spreekt de taal van de sociaal-economische middenklasse. Behoort de leerling tot een andere klasse, dan wordt de instructietaal een vreemde taal. Een surplus op het huidige GOK-beleid mág als het niet discriminerend werkt t.a.v. andere jongeren die ook onvoldoende profiteren van ons onderwijs. De lerarenopleiding moet dit *hidden curriculum* expliciteren. Leerkrachten in spe worden uitgedaagd om te kijken en te luisteren naar kansarmoedesituaties. Deze ervaringen bieden de basis voor reflectie en bijstelling van de vanzelfsprekendheden in taal, in boeken, in reacties...

Tevens mag men niet uit het oog verliezen dat het Inloopplan een heikel punt aanstipt in de onderwijsstructuur. Het sterk categoriale onderwijs, dat bovendien vasthoudt aan leerjaar- klassen, fnuikt leerders met andere leerstijlen en frustreert leerlingen die onvoldoende rijp zijn om zich uit te spreken over hun toekomst. Graadklassen kunnen een optie zijn zolang de eerste graad van het secundair onderwijs een comprehensieve invulling krijgt.

Net zoals het panel opwierp: waarom de duur van het basis- en secundair onderwijs niet in vraag stellen? De norm blijft voor elke leerling gelijk, alleen zal de weg voor de ene langer zijn en langer duren dan voor de andere. Vraag is hoe realistisch deze vorm van maatwerk is.

Ten slotte nog dit: GOK werkt! Het is niet stigmatiserend omdat elk kind nu eenmaal zorg nodig heeft. Een GOK-leerkracht biedt mooie kansen aan elke school. Leerkrachten krijgen de gelegenheid zich te specialiseren en als deskundige door het hele schoolteam aangesproken te worden. Doordat een GOK-leerkracht in elke klas komt, biedt dit de mogelijkheid om 'over de muren te kijken'. Overleg is inherent aan deze samenwerkingsvorm. Overleg biedt ook ruimte tot het rustig uitwisselen van goede voorbeelden, het nadenken over waarom een veelgeprezen aanpak enkel bij die ene meester werkt, het samen verwerken van een nascholingscursus...

LUT MAERTENS

Ook jij wilt reageren. Dat kan, graag zelfs.
Mail uw bedenkingen naar: pers@acw.be

Globalisering

Achter het netwerk

Eind februari was George W. Bush hier op bezoek. Het was aangenaam ouderwets. Commentatoren spraken over 'het klimaat', over 'het charmeoffensief'. Ze turfden het gebruik van woorden als vrijheid (*freedom*) en vrijheid (*liberty*) en gaven daaraan niet mis te verstane duidingen. Het was daarmee ook overzichtelijk. Het leek over niks te gaan, maar de hele inscenering suggereerde allerlei verstrekkends in de coulissen. Politiek als theater. Beeldspraak uit de weerkunde: koude en dooi, lente, zon en warmte.

Een laagje dieper lagen en liggen de serieuzere klimaatsverschillen tussen de VS en het Europese vasteland. Over Bush' ideologische gedrevenheid om in het meest gesluierde deel van de wereld omwentelingen te forceren versus de Europese behoefte om geen brokken te maken en de wereld wat meer in zijn slechtheid te aanvaarden. En over de gretigheid in Amerika en de angstvalligheid hier om sociale orde te verstoren ten behoeve van economische dynamiek. En over de kansen voor Europese landen om af en toe eens onder Amerikaanse duiven te schieten: bijvoorbeeld Europa dat geen en Amerika dat wel een wapenboycot tegen China wil. Een kwestie van belang en berekening, kortweg Airbus tegen Boeing.

Nog een laag dieper liggen dingen die eigenlijk te saai zijn voor woorden. Dingen die zich geheel onttrekken aan het theater van de grote politiek en de bijbehorende recensies. Een werkelijkheid die zich afspeelt in banken en advocatenkantoren, bij NGO's en semi-gouvernementele instellingen, in gerechtshoven en arbitrage-instanties. Een enkele keer brengt

zo'n afkorting het tot een kort berichtje onderaan het tweede katern van de *Financial Times*.

Wat voor soort dingen? Neem het MRA, het *Mutual Recognition Agreement*, het wederzijdse erkenningsakkoord. Land A accepteert dat producten en diensten uit land B in orde zijn als alle controlediensten van B die producten en diensten goedgekeurd hebben. Zo werkt het in de Europese Unie, en zo moet het ook want anders stopt alle handelsverkeer. Zo werkt het ook voor veel producten en diensten tussen Europa en de VS, en zelfs bijna wereldwijd. Dat scheidt een eindeloze ketting van afhankelijkheden.

Loop op een doordeweekse dag eens voor de lol langs een paar Brusselse hotels, let op de vergaderbordjes, en je ontdekt een wereld van professionele passie om paragraaf x of y uit een anti-trust *ruling* van rechter a of b al dan niet tot onderwerp van een richtlijn te maken. Amerikanen in verplooide pakken, Europeanen met eigentijds grote stroppen in hun dassen. Druk, druk, druk.

Een praktisch voorbeeld uit de wereld van de mededinging: in Amerika kijkt men tegenwoordig in kringen van wetgever, rechtspraak en bedrijfskunde anders aan tegen fusies van bedrijven. Ze volgen daar meer de leer van de Chicago-universiteit, oftewel voor liefhebbers de *efficiency defense*. Bedrijfsdynamiek telt zwaarder dan consumentengevaren. Fusies die daar kunnen, mogen nog niet in Europa. Regeringen hier denken wellicht dat ze zo iets nog onder controle hebben, maar hebben amper weet van de juridische en bedrijfskrachten die op hen inwerken. Dus gaat ook Europa straks ongetwijfeld schuiven, want de druk tot gelijke behandeling en dus harmonisering is groot, en daarna legt ook de nationale wetgeving geleidelijk het loodje tegen dreigende

bedrijven, lobbyende juristen en aarzelende rechters. Het is maar een voorbeeld uit duizenden, maar potentieel met verreikende gevolgen. Het gaat hier om praktische globalisering, en dat geeft een soort van werkelijkheid die zich op een ministerie van Buitenlandse Zaken, laat staan in een Kamercommissie simpelweg niet eens voordoet.

Hierover schrijft Anne-Marie Slaughter, decaan van *Princeton University* en vooraanstaand juriste in een studie (*A New World Order*, Princeton University Press, 2004, 368 blz.) die ook van een nieuwe soort is. Want ze besteedt in haar vrij droog betoog niet één letter aan allerlei opvattingen over Amerikaanse buitenlandse politiek, of aan emotionele disputen over de rol van de Verenigde Naties. Maar ze beschrijft wel vrij dwingend wat zich allemaal afspeelt achter de eindeloze afkortingen van al die mondiale netwerken die bijsluiters van medicijnen in elk westers land een beetje doen sporen of betaalautomaten overal af en toe doen werken.

Er is sprake van een globaliseringsparadox: er is wel bestuur op wereldschaal, maar geen politieke macht. Er zijn twee woorden die in het boek voortdurend vallen: *governance* en netwerk. *Governance* (bestuur) klinkt aardig, maar het is tegelijkertijd toch opsmuk voor het ontbreken van macht en het zoek zijn van verantwoordelijkheid. Anders heette het wel *government* (regering). Postmoderne politcologen vinden *government* juist hopeloos achterhaald en zien een mooie toekomst weggelegd voor een web van (half)zelfregulerende instanties.

Bij netwerken moet je altijd denken aan recepties waar mensen terwijl ze met je in gesprek lijken, al over je schouder kijken naar interessantere types. Dat is niet aardig, maar natuur-

lijk wel een vereiste: bij netwerken is de mens het middel, het netwerk het doel.

En toch. Anne-Marie Slaughter heeft een belangwekkend fenomeen te pakken. Haar nieuwe wereldorde is er niet een van een krachtige Verenigde Naties, en ook niet van een machtige supermogendheid, maar van een veelvormig web van grensoverschrijdende netwerken. De staat verdwijnt niet, maar bevindt zich in een proces van *disaggregation*, van loskoppeling.

Haar grote voorbeeld is de Europese Unie. Die spint een web van informatieve, regelgevende, harmoniserende en dwingende netwerken en is een embryonale vorm van wat een nieuwe wereldorde zou kunnen worden. Misschien gaat het mondiaal inderdaad wel die kant uit. En let wel, voor Slaughter is dat ook de wenselijke wereldorde.

Voor de liefhebbers van democratie is zo'n wereldorde een rommeltje. Volksvertegenwoordigers hebben het nakijken, klassieke internationale organisaties vissen achter het netwerk, en regeringen riskeren ter verantwoording geroepen te worden voor dingen waar ze geen zicht op hebben. Wij, EU-Europeanen, kennen dit al (te) goed.

Slaughter ziet dat ook wel en ze zoekt een uitweg in een intensivering van allerlei netwerken van parlementariërs met hun achterban en met hun collega's in andere landen. Een volledig ontbonden wereldorde vereist de integratie van bestaande netwerken, 'dus in wezen het creëren van netwerken van netwerken'. Het vereist een aanvulling met 'meer verticale regeringsnetwerken en het vereist dat vele bestaande internationale organisaties opnieuw uitgevonden worden'. Horizontale en verticale netwerken, dat is de basisstructuur van een nieuwe wereldorde. Hoe meer fora

voor uitwisseling van kennis en ideeën, hoe meer commissies en seminars, hoe beter voor een nieuwe orde in de wereld.

Het duizelt een beetje, maar Slaughter heeft wel een dik punt wanneer ze voor allerlei juridische en economische sectoren vaststelt hoezeer dit type wereldorde al bezig is werkelijkheid te worden. Klassieke politiek is veel meer schijn, veel meer buitenkant geworden dan de publieke rituelen van staatshoofden en regeringsleiders suggereren.

Toch maakt ze het zich ook iets te gemakkelijk. Ze stapt nogal vlot heen over kwesties als regie en democratie. Als de regie zoek is, hoe kan dan nog iemand ergens verantwoording afleggen? Hoe komt de kiezer nog in beeld? Wordt die straks alleen nog beziggehouden met de schijnwerkelijkheid van opiniepeilingen, referenda en schoonheidswedstrijden voor minister-presidenten en partijleiders, voor politieke *babes* en *boys*? Het is wel erg gemakkelijk om dergelijke vragen te beantwoorden met een modieuze vlucht naar voren vol websites en aanklikmogelijkheden. Een mens kan moeilijk bezwaar maken tegen websites zonder als hopeloos ouderwets weggezet te worden, maar toch kunnen websites alleen niet zorgen voor een democratischer samenleving.

Een andere kwestie is Amerika zelf. Zijn militaire overmacht, economische dominantie en culturele uitstraling maken al jaren dat het Amerikaanse zeden en gewoonten zijn die hun weg elders in de wereld vinden en niet omgekeerd. De jacht op aandeelhouderswaarde, de *governance* van bedrijven, de boekhoudhervormingen, de financiële waardering van activiteiten – het is *grosso modo* allemaal naar Amerikaanse snit. En niet zomaar een technisch-neutraal, waarde vrij bouwwerk van rondreizende professionals. Al deze netwerken

importeren dus sluipenderwijs een bepaald type maatschappij, waarover geen discussie mogelijk is omdat het zich aan elke regisserende besluitvorming onttrekt. Het is daarmee een klassiek geval van de normatieve kracht van het praktische.

Begin jaren negentig schreef Robert Reich, bafaamd socioloog en later nog arbeidsminister van Clinton, het prachtige *The Work of Nations*. Hij waarschuwde voor een toekomst waarin een elite van professionals, onthecht van land en streek, over de wereld rondreist om kennis uit te wisselen en zaken te doen. Waar ze wonen zouden ze hun gemeenschappen-achter-hagen-en-hekken verder ontwikkelen, met eigen scholen, eigen sociale infrastructuur en liefst niet te veel belastingen. Daardoor zou de sociale lijm van een samenleving kunnen opdrogen en de tweedeling vergroten. De staat mocht voor de onderkant zorgen, de netwerken zouden wel voor zichzelf opkomen. Dit was het spookbeeld van Robert Reich, al lang terug naar Harvard. Hij komt bij Slaughter niet voor. Dat is een heel serieuze lacune, want sociale verpulvering van samenlevingen los je niet op met adsl of zoiets.

Ten slotte blijft er nog altijd ouderwetse buitenlandse politiek, die van oorlog en vrede. De tragiek van de Europese Unie is nu juist dat het aan ouderwetse buitenlandse politiek zo schrijnend ontbreekt. In een aantal landen mogen mensen straks nog wel een oordeel vellen over een Europese grondwet, maar die grondwet kun je met hetzelfde gemak zien als begin dan wel einde van een Europees staatsconcept. Een netwerk is het zeker, maar zonder antwoord op vragen als de verhouding met de buitenwereld – Amerika, China, de olierijke gebieden ten zuiden en ten oosten. De Europese Unie is tegelijkertijd een feit en een ongrijpbaarheid.

Slaughter beschrijft fascinerend een nieuwe werkelijkheid: de westerse wereld als een soort uitdijende Europese Unie. Eindelijk weer een gidsfunctie voor Europa, zou je kunnen pochen. Maar het wringt, want de macht is er zoek. En dus ook de democratie.

ERIC EECLIO

Geburtenissen

Reïntegratie, het werkt niet

Vanaf januari gaan zo'n 6.000 langdurige werklozen door de VDAB uitbesteed worden aan de private markt. Commerciële bedrijven als uitzendfirma's zullen dan kunnen intekenen op een groep werklozen die ze tegen betaling aan het werk moeten helpen. Het wordt in ons land de eerste stap op het gladde ijs van marktwerking in werkloosheid en werkgelegenheid. In Groot-Brittannië en Nederland zijn ze er langer mee bezig. Maar in Nederland zijn, ruim drieënhalf jaar na de invoering, de klachten over de reïntegratiebedrijven legio. Hoge kosten, nauwelijks minder bureaucratie en teleurstellende resultaten. 'Ze laten vrijwel nooit iets van zich horen, ze sturen af en toe verouderde, uit de krant geknipte vacatures door, ze laten ons op krakende computers naar banen zoeken en declareren dat als een prijzige workshop.'

De onvrede over de reïntegratiebranche is groot in Nederland, ook in de politiek. Op initiatief van regeringspartij CDA stemde in april een ruime parlementaire meerderheid voor een motie die gemeenten vanaf 2006 niet meer verplicht om een slordige 70% van het budget commercieel uit te besteden. Zelfs binnen de regering lijkt iets te bewegen, getuige de opvallend positieve reacties op een door de

Raad voor Werk en Inkomen (RWI) voorgesteld plan om de door het kabinet-Balkenende afgeschaft gesubsidieerde banen ('kunstbanen') voor moeilijk bemiddelbare werklozen nieuw leven in te blazen. Langzaam dringt door dat commerciële reïntegratie niet voor iedereen het ei van Columbus is.

Het leek zo simpel, eind jaren negentig. Marktwerking in de reïntegratie van werklozen zou zorgen voor hogere efficiëntie, meer waar voor overheidsgeld, betere kwaliteit en sterkere klantgerichtheid. Dat was nodig om het nieuwe, vooral op uitstroom gerichte beleid te doen slagen. De tweede paarse regering-Kok had besloten de sociale zekerheid ingrijpend te reorganiseren. De slecht functionerende arbeidsvoorziening verdween ten voordele van het CWI (Centrum voor Werk en Inkomen), de UWV (Uitvoering Werknemersverzekeringen, die werkloosheid en arbeidsongeschiktheid overnam) en de gemeenten (voor de bijstand, onze OCMW). Het geld voor reïntegratie steeg fors: van 0,8 miljard euro in 1998 naar 1,2 vanaf 2000. Voor dat geld zouden dan ook wel veel meer mensen moeten geholpen worden: het aantal reïntegreerbaren steeg sterk, ondermeer door het schrappen van die gesubsidieerde banen.

De verwachte gouden resultaten zijn tot nu toe uitgebleven. Vrijwel vanaf het moment dat de reïntegratiebusiness ging draaien, kwamen de schandalen op gang. In Oost-Groningen betaalden gemeenten drie miljoen euro aan reïntegratiebedrijven om 1.800 mensen aan werk te helpen. Slechts vier van hen slaagden. Kost per baan: 750.000 euro. Artemis, onderneming met spirituele inslag die langdurig werkloze vrouwen aan een baan zou helpen, bleek vrijwel geheel te draaien op ex-cliënten: zij runden het bedrijf, met behoud van uitkering.

De problemen bleken echter groter dan enkele affaires. Dat werd zichtbaar door een stroom kritische rapporten. Halverwege 2003 kwam het Sociaal en Cultureel Planbureau (SCP) met een beoordeling van het reïntegratiebeleid tussen 1992 en 2002. De boodschap was niet mis: 'Afgezien van plaatsing in gesubsidieerde arbeid heeft de intensivering van de reïntegratiebegeleiding vooralsnog niet tot een duidelijke stijging van de reïntegratie van uitkeringsontvangers geleid'. Misschien nog schokkender was de ontdekking dat de reïntegratiekans veel meer bleek af te hangen van persoonlijke kenmerken als leeftijd en gezondheid dan van alle inspanningen door een reïntegratiebureau.

Ruim een jaar later kraakte ook het Nederlandse Rekenhof de hele sector: gebrek aan gegevens ('gebrekkige registratie van activiteiten'), ontbrekende controleerbaarheid ('onzuivere uitstroomcijfers' bij het CWI). Op zijn beurt gaf het ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid dit voorjaar toe dat er problemen zijn: nog altijd hoge administratieve lasten bij aan- en uitbesteding, nog altijd weinig doorzicht in resultaten en instrumenten. Maar met wat aanpassingen moeten die kinderziekten kunnen verholpen worden, vond het ministerie.

Het is maar de vraag of pleisters plakken volstaat. Nog los van de kwestie of commercialisering van de sociale zekerheid wenselijk is, en of 'gezonde' marktwerking *überhaupt* wel mogelijk is in deze sector. Van een eenvoudige versie van de wet van vraag en aanbod kan geen sprake zijn. Simpele vergelijking: als iemand een auto wil kopen, gaat hij naar een dealer en kiest ter plaatse op basis van eigen voorkeur en beschikbaar budget een trouwe auto. Niet zo bij reïntegratie. De klant-werkloze heeft geen eigen budget. De overheid (UWV en gemeenten in Nederland) beschikt als

opdrachtgever over de poen. De economische term voor zo'n situatie van één klant en tal van aanbieders is monopsonie. Klant en aanbieder vinden elkaar in een aanbestedingsprocedure, waarbij de overheid 'kavels' van werklozen slijt aan reïntegratiebedrijven.

Om die problemen enigszins te ondervangen, zijn in 2004 de Individuele Reïntegratie-Overeenkomsten (IRO's) in het leven geroepen. Binnen vrij smalle marges (begrensd budget- en scholingsmogelijkheden) kan de 'klant' zijn eigen reïntegratietraject samenstellen. Van echte keuzevrijheid is desondanks geen sprake, aldus het SCP: 'Cliënten hebben vaak andere belangen dan de UWV of de gemeenten. Bovendien zijn ze vaak slecht op de hoogte van de kwaliteit van reïntegratiebedrijven en die van henzelf'. Conclusie: 'De zegeningen van keuzevrijheid zijn in de praktijk beperkt tot een selecte groep van – meestal hoogopgeleide – cliënten.'

Aan kritiek en commentaar dus geen gebrek. In mei vond bevoegde staatssecretaris Henk van Hoof dan ook een buitengewoon kritische Kamer tegenover zich. De branche maakt het hem ook niet makkelijk: Van Hoof moest zelf melden dat reïntegratiebedrijven op grote schaal frauderen met publieke middelen. Twee bedrijven moeten zich trouwens binnenkort voor de rechter melden wegens onder meer het declareren van cursussen die nooit gegeven zijn.

Dat belooft dus voor de officiële evaluatie van de reïntegratiemarkt in 2006. Ondanks alle kritiek, ondanks het uitblijven van resultaten is het niet waarschijnlijk dat een echte afrekening plaatsvindt en de commercialisering van de sector teruggedraaid wordt. Waarschijnlijker is dat er meer ruimte komt voor de door CDA voorgestane mengvorm tussen publiek en privé.

Model

De genen van de Denen

Je vindt dat Duitsers werkers zijn, Italianen lui-eriken en Grieken bedriegers? Wel, twee Parijse economen, Yann Algan en Pierre Cahuc, leggen een wetenschappelijke basis onder je café-praat (www.crest.fr/pageperso/cahuc/cahuc.htm). Culturele verschillen bestaan, zeggen zij, en ze kunnen ook economische verschillen verklaren. Met name het Deense model, dat tegenwoordig iedereen in West-Europa doet dromen: zeer hoge werkloosheidsuitkeringen, grote ontslagvrijheid, en niettemin zeer lage werkloosheid. De sleutel van dit succes zit eigenlijk in de kop, in de genen van de Denen: dankzij hun grote burgerzin – profiteren van werkloosheidsuitkeringen is slecht gezien – werkt hun sociaal model goed.

Ten bewijze hebben Algan en Cahuc een theoretisch model uitgewerkt, dat laat zien dat wanneer bedriegen en tricheren slecht verdragen wordt, werkloosheidsuitkeringen hoog en ontslagbarrières laag zijn. En omgekeerd. Daartoe hebben ze de resultaten verwerkt van twee grote internationale onderzoeken: de *World Value Survey* en het *International Social Survey Program*, die, met vele jaren interval, eenzelfde reeks vragen stellen aan mensen in een brede waaier van landen. Algan en Cahuc richten zich op één enkele vraag: is bedriegen altijd onrechtmatig om sociale voordelen te verkrijgen? Ja, antwoorden 85% van de Denen in koor. Op de voet gevolgd door andere Scandinaven (Zweden, Noorwegen) en ook Nederlanders (derde). Aan de andere kant van het spectrum zijn de Grieken maar met 24% om arrangementen met recht en wet te veroordelen. De Belgen komen beter weg dan in je vooroordeel, maar zijn met 55% toch pas

negentiende op 25 op de schaal van burgerzin – nog net voor Chilenen, Tsjechen, Mexicanen, Fransen, Slovakken en Grieken. Fraai resultaat: bijna één op twee Belgen is burgerzinnelijk, één op twee burgerzondelijk.

Tijd en afstand gommen die culturele trekken niet uit, want de Amerikanen van Italiaanse, West- en Oost-Europese afkomst hebben omzeggens dezelfde reactie als de huidige inwoners van hun vroegere regio. Dat komt misschien door het voortbestaan van levendige etnische gemeenschappen in de VS, opperen Algan en Cahuc. Geldt het ook voor Limburgers, West-Vlamingen en Antwerpenaars binnen en buiten België?

Elegie

Vorst Internationaal

Als je hoofd in de knoop zit en je geest is verschaald
 Als je het niet meer ziet zitten en je van alles baalt
 Als je je fiets uit de stalling pakt en je band weer eens lek is
 Als je een huis en een haard zoekt maar er voor jou nergens plek is
 Als het enige wat je terugkrijgt een grote bek is
 Als je slaapt in de zetel, bij vriend, vijand of kennis
 En de man in de platenwinkel maakt met jou altijd kermis
 Als je van groene ellende zowat stikt in je braaksel
 Als je stinkt dat je scheel ziet en verdwaalt in je oksel
 Als je neus voor je wegloopt en je verzuipt in je speeksel
 En je benen zijn pap en je handen zijn zaagsel

Als je hart weer te zwaar is en de trein weer
 te laat is
 En in het holst van de dag de knokploeg op
 straat is
 Als de stilte weer schreeuwt en de rouwstoet
 vol haat is
 Als het hekje waarop je zit van prikkeldraad is
 Als je denkt dat je te oud bent, of te jong, of
 te slim of te stom
 Als je iemand hoort zeggen wat recht is, is
 krom
 En je loopt jezelf op de hielen
 Want je zou willen freewheelen
 Omdat de tijd niet verandert en jij des te
 minder
 Omdat je andere kant ze steeds hindert
 Maar hoe breng je het allemaal thuis
 Waar ligt je hart, bij de eenenzestigste snelweg
 en het gespuis
 En je voelt je een hond, bijtend en gebeten
 Het gaat van blonder tot blond en je zult het
 weten
 En je wil niet meer zingen, in Vorst Nationaal
 voor de tiende keer,
 Over Shakespeare, Rimbaud, Verlaine en
 Vermeer
 En je bent geen spreekbuis van een generatie
 De grote hoop uit de hondenaars van de natie
 en de aliënatie
 Die de zondaars ritmisch wijst op hun dege-
 neratie
 En je bent geen drankautomaat, geen kras in
 de plaat
 Je bent geen greatest hits-masjien
 En ook geen more greatest hits-masjien
 Zijn grootste en grootstere successen
 Met wanhopige boodschappen in statiegeld-
 flessen
 Gooi er een centje in en we zullen wat zien
 Liederen van protest en liederen van erbarmen
 Maar geen vriend van de wind, geen vriend van
 de armen
 En je moet verder gaan om terug te komen

En je moet verdwijnen, weg uit ieders dromen
 Want je bent een man van meer gezindten
 Een man van almaar smarten
 De neef van Kunta Kinte, de witte én de
 zwarte
 Aan de steile oevers van de rivier de Nashville
 Aan de einder van zover en waar je maar wil
 Zelfportretten door een ander, jezelf desnoods
 Schepen in de nacht, geleid door een blinde
 loods
 En je breekt met de dag als het ei dat je eet
 Ceremonieën van de ruiters die je snel weer
 vergeet
 Omdat je aarde, je water, je lucht en je vuur in
 golven vergleed
 En het is al te laat voor je het weet
 En degene met wie je kon opschieten
 Wordt degeen op wie je wel kan schieten
 Schepen verwelken en rozen vergaan
 En onze liefde bleef ook niet bestaan
 En bestand tegen het bloed in de groeve
 Waar het duister je het licht doet proeven
 Is dat wat je wil? Is dat wat je wou? Het moet
 niet, het zou.
 Gezinsloos gezinshoofd, man zonder vrouw
 Eenzaam, verlaten, een discotheek, het perron
 Terwijl hij wereldkampioen worden kon
 Is mijn naam haas? Weet ik nergens van?
 Zijn er belangrijkere in het leven dan?
 En je doet een deur open en er gaat een deur
 dicht
 De knop is het zelfde, je verlaat het gesticht
 De straat is de wet, de trein die kwam traag
 Maar jij bent gered met een schot liefde in je
 maag
 En de ongelovige honden in het burleske rijk
 Lachen zich nurks, in de sleur in de zeik
 Gevloerd geladen
 Ongenade!
 De lucht kleurt rood, je hebt zand en grind in
 je keel
 De tijd is nog niet dood maar het scheelt niet
 veel

Voor wie de liefde liefde en de liefde stal
 In het heel en het al
 En we kunnen het mis hebben
 Maar het is onze mening
 Dat je hem daar vinden zal
 In de zwarte schijf die ondergaat boven het dal
 En als je alle mutaties en transformaties
 Alle dubbelzinnigheden, dubbelzinnigheden en
 vervellingen
 Maskerades, degradingolades, mascottes en zelf-
 kwellingen
 Afleidingsmanoeuvres en afschrikkingseffecten
 Alle waanzin en kraakzin en drankzin en gekte
 Dus niet meerekent
 - Want dat vertekent -
 Dan is dat zo ongeveer wat Bob Dylan voor Jos
 Leys en mij betekent.

P.S.

Maandstonden

(Dirk Coeckelbergh, Gilbert De Swert, Eric
 Eccló, Jos Leys, Marcel Maes)

KNELREGELS

Zijn de onbuigzame stelregels van het economisch conservatisme – gezonde begroting en kleine overheid – na twintig jaar bloei op hun retour? In de VS heeft president Bush eind september een onbeperkt hulp pakket voor de wederopbouw van de door de orkaan Katrina getroffen gebieden bekendgemaakt, tot woede van de kleine conservatieve vleugel van zijn Republikeinse partij. In Duitsland lag Angela Merkel in de peilingen mijlenver voor op Gerhard Schröder, tot zij Paul Kirchoff, een vurige pleitbezorger van de vlaktaks, aanwees als haar voornaamste adviseur financiën. Het kostte haar bijna de verkiezingszege.

Deze evoluties komen na een paar zorgenrijke jaren voor de voorstanders van een gezond

begrotingsbeleid. Bush werd gekozen als conservatief, maar veroorzaakte een dramatische verslechtering van Amerika's overheidsfinanciën. In de eurozone is het stabiliteitspact uitgehold door de grote landen Duitsland, Frankrijk en Italië. In Groot-Brittannië heeft minister van Financiën Gordon Brown, die zich de eerste vier jaar keurig aan de bestedingsplannen van zijn voorgangers gehouden had, de geldkraan weer opengezet, waardoor het begrotingstekort nu net zo hard groeit als in veel andere Europese landen. De Amerikaanse en Europese Centrale Banken hebben intussen de reële rente vrijwel op nul gehouden en buitengewone prijsstijgingen van huizen en aandelen getolereerd.

Dat is een grote verandering. Na de verwoestende inflatie van de jaren zeventig zetten de conservatieven in de VS en een groot deel van Europa de toon. De nieuwe orthodoxie strekte zich nog net niet uit tot hun ultieme natte droom, de herinvoering van de gouden standaard, maar benadrukte keer op keer het belang van evenwichtige begrotingen en kleinere overheden. In de jaren negentig volgden zelfs Bill Clinton en Tony Blair de economische beleidsvoorschriften van *Wall Street* en de Londense financiële wereld.

Die conservatieve economische agenda heeft inmiddels aan steun ingeboet. De ineptie van de (kleinere) Amerikaanse overheid na 'Katrina' heeft geholpen. Maar de voornaamste reden is toch dat inflatie definitief overwonnen lijkt, ondanks zelfs de gestegen olieprijs. De laatste jaren hebben technologische vooruitgang en China's lage kosten de verbruiksprijzen in toom helpen houden en de effecten van het expansieve economische beleid gecompenseerd. Alleen de Europese Centrale Bank zit nog altijd met inflatie op haar neus. Geen wonder dat Europa's groei achterop blijft.

LEVENSLANG LEKKERS

Terrorisme, klimaatverandering, overstromingen, aardbevingen, Duitse verkiezingen, generatiepacten en beleidsverklaringen – toch gaan we met reuzenschreden een mooiere wereld tegemoet. Dat is zorgvuldig en veelzijdig uitgelegd in een dubbeldik nummer van *Newsweek* (26 september-3 oktober) over de toekomst van het *entertainment*. Een wereld wacht om de hoek waarin alle inhoud (*content*) binnen het bereik van uw vingertoppen ligt. Alles wat straks om die hoek te koop is, staat erin. Het is een encyclopedisch nummer, een document om nu te lezen en te bewaren om het nog eens te lezen, als het straks van nu aangebroken is.

Herinner je je de eerste berichten over de elektronische snelweg, een jaar of tien, misschien wel vijftien geleden? Ieder werelddeel zou met één muisklik bereikbaar zijn, de geschreven postzegel had zijn langste tijd gehad, iedereen was voortaan per e-mail overal en altijd voor iedereen bereikbaar. Winkelen ging per computer en de politiek was eindelijk toe aan fundamentele democratisering. De dot.com-revolutie had de Nieuwe Economie van de eeuwige groei de sporen gegeven. Van internationaal terrorisme had nog niemand gehoord.

De Nieuwe Economie, die is wel ingestort, maar de rest is allemaal nog veel verder gegaan dan de gemiddelde optimist toen verwachtte. Bijna alles is door internet gestuurd en gestuurd: wetenschap, persvrijheid, entertainment, de kunst (weliswaar nog geen overtuigende bewijzen gezien), de democratische burger, het vrije schelden en liegen. En het terrorisme. Regelmatig zien we Osama bin Laden of een van zijn vrienden op het computerscherm Amerika's ondergang aankondi-

gen. Dat wordt zelden door het ouderwetse televisienieuws overgenomen – wat bewijst dat internet meer vrijheid biedt dan de gevestigde media.

Nu weer het *entertainment*. 'We amuseren ons kapot', bezwoer Neil Postman al ver terug in de vorige eeuw. De scherpste en sterkst gefundeerde kritiek op Amerikaans entertainment komt nog altijd uit Amerika. 'De bewuste toepassing van de technieken van het theater in politiek, godsdienst, onderwijs, literatuur, handel, oorlog, misdaad, alles, heeft al die domeinen veranderd in vertakkingen van de show business, met als overheersende doel een publiek te krijgen en tevreden te stellen. Entertainment werkt als een cultureel Ebola-virus en heeft zodoende organismen ingepalmd waarvan niemand ooit zou gedacht hebben dat ze amusement konden bieden! Is van de geboren en getogen Amerikaan Neal Gabler (*Life: The Movie. How Entertainment conquered Reality*, 1998).

Deze en andere waarschuwingen hebben vanzelfsprekend geen invloed gehad. In Amerika is allang geleden het geheim van universeel lekkers ontdekt. Het genie van de Amerikanen is dat ze deze ontdekking met alle mogelijke vooruitgang of vernieuwing gecombineerd hebben. Over twee pagina's brengt *Newsweek* de toekomst van het huistheater in beeld. Daar zie je het zeven mens sterke gezin, hermetisch belegerd door al het lekkers dat de elektronica straks te bieden hebben. Rechts aan de tussenwand is een klein grijs kastje, de mediaserver, de spil van het entertainmentuniversum. Elk jaar wordt 31 miljoen uur aan nieuwe televisieshows geproduceerd. Op de harde schijf van dit apparaat kan die hele schat bewaard worden, en dan is er nog voldoende ruimte voor songs, films en nog meer lekkers.

Denk niet dat hier een Jules Verne aan het woord is. Als tien jaar geleden iemand je had verteld dat kinderen nu via hun zakcameraatje met elkaar bellen, dat ze zo'n apparaatje altijd bij zich hebben, zoals jij destijds je zakmes, had je gezegd: jaja. Als je nu een zakmes bij je hebt, mag je het vliegtuig of de disco niet meer in. Van de digitaal fotograferende gsm kijkt niemand meer op. *Newsweeks* voorspellingen zijn volstrekt geloofwaardig.

Onze cultuur is geleidelijk bezig een nieuwe biotoop voor zichzelf te bouwen. Dat is de (r)evolutie die we nu meemaken. Die bouw gaat zonder utopie, zonder plan, langzamerhand zelfs zonder een scherp omschreven, door een grote meerderheid gedeelde moraal. De enige opdracht van deze (r)evolutie is de levenslange vernieuwing van het universeel lekkers in de inhoud.

POLITROCKER

'Ik wens nu helemaal niets meer. Ik wens u een fijne dag. En nu ga ik naar huis!' En weg was Joschka Fischer. De hele pers bleef verbouwe-reerd achter. Iedereen kent de bravoure en de energie van de eigengereide marathonloper. Maar zo'n kort afscheid, zonder pauken en trompetten, had niemand verwacht. Toen de Groenen op 18 september de kleinste partij in de nieuwe Bondsdag werden, trok de minister van Buitenlandse Zaken snel zijn conclusies: 'Je wordt door de geschiedenis in het ijskoude water geworpen en hongerige ijsberen zitten achter je aan. Dan heb je twee mogelijkheden: of je zwemt sneller of je wordt opgegeten. Iedereen zou moeten weten wanneer je de deur achter je moet dicht trekken!'

Terug naar het nest met zijn Iraanse vriendin Minu Barati. Weg van alle pennenlikkers

die hem tijdens zijn 'visumaffaire' afstraffen voor zijn soms wat arrogante optreden. Op maandagmorgen niet meer aan tafel hoeven te zitten met Gerhard Schröder. Samen koffie en broodjes met een SPD-leider die in zijn *Alleingang* de eigen glazen ingegooid heeft. Fischer had verachting voor diens vlucht naar voren, nadat Schröder in mei volkomen onverwacht een nieuw mandaat van het Duitse kiezerskorps eiste.

Het roodgroene project is nu onherroepelijk ten einde. Daarmee lijkt ook een kwarteeuw in de Duitse politiek voorbij. Geen loopschoenen meer in het parlement, geen verbommen op partijcongressen of vlammende debatten in de Rijksdag. De groene *Realpolitiker* wil dat andere partijgenoten de fakkel overnemen. 'Ik heb de energie niet meer om een nieuwe aanloop in de oppositie te wagen', zei hij tegen zijn lijfblad *Die Tageszeitung*, de meest originele krant van Europa, die, toen ze genoeg had van de oeverloze links-rechts-discussies ter redactie, alle letters "l" en "r" in de volgende editie gewoon omwisselde.

Het ergst vindt Fischer nog dat de jongere generatie politici hem niet van zijn sokkel gestoten heeft. Fischer zelf bereidt zich nu voor op een toekomst als *backbencher*. Hij wil nadenken, in alle rust. 'Ik ben niet die opa uit de *Muppet Show*, die van de toeschouwertribune steeds commentaar levert!' 'Ik was een van de laatste live rock'n-rollers in de Duitse politiek. Nu komt in alle partijen de playbackgeneratie aan de macht!'

EUROBRUSSEL

Als één eurocommissaris weet dat op haar woorden gelet wordt, dan is het wel de Nederlandse Neelie Kroes. Nog altijd leeft

ze in onmin met de Duitser Martin Schulz, socialistisch fractieleider in het Europees parlement. Die neemt het Kroes kwalijk dat ze in september, enkele dagen voor de verkiezingen, haar openlijke voorkeur uitsprak voor Angela Merkel. Niet uit politieke, maar uit sekseoverwegingen. Vrouwen brengen een zeer gewenste andere bestuurscultuur mee, betoogde ze.

Begin oktober sloeg Kroes weer toe. 'Europa kan het zich niet permitteren drie maanden niet te functioneren vanwege de zomervakantie', zei ze voor een commissie van het Europees parlement. Drie maanden? Dertien weken? Zo lang hebben maar weinigen vakantie, buiten George Bush. Kroes doelde dan ook wellicht op de vakantie na elkaar van mensen, zodat afdelingen nooit volledig bezet zijn. Vakanties moeten meer gespreid worden, vindt Kroes.

Of doelde ze op de Europese instellingen, waaronder de Commissie zelf? 'Europa' is elk jaar van 1 tot 31 augustus massaal afwezig. Om de omgekeerde reden: om te voorkomen dat drie maanden lang geen bijeenkomsten kunnen georganiseerd worden omdat er altijd wel mensen weg zijn, wordt in Eurobrussel iedereen aangeraden zoveel mogelijk op hetzelfde moment naar de zon af te reizen. Wat is nu wijsheid? Spreiding of concentratie. Misschien ook iets om een door vrouwen geïnspireerde bestuurscultuur op los te laten.

NIET ZUUR MAAR ZUURSTOF

Als iemand weet hoe 'sociaal' Europa nog blijft, dan is het wel Daniel Vaughan-Whitehead, expert arbeidsomstandigheden bij de Internationale Arbeidsorganisatie in Genève.

Hij heeft onlangs *Working and Employment Conditions in the New EU Member States* gepubliceerd (ILO Publications, 2005, 35 euro). Een lijvige studie naar de manier waarop de tien nieuwe lidstaten de bestaande Europese arbeidswetgeving overgenomen hebben.

De tien nieuwe landen hebben zich goed aangepast, vindt hij. Zijn rapport staat vol voorbeelden van experts uit de praktijk die dat bevestigen. De keerzijde is wel dat ondernemers in de tien nieuwe landen, door de snelle overgang van plan- naar vrije-markteconomie, ineens geconfronteerd worden met hevige internationale concurrentie. Zij beproeven daarom allerlei trucs om nieuwe wetten te ontlopen. Vroeger hadden Oost-Europese werknemers een baan voor het leven. Nu worden ze vaak tijdelijk aangenomen en maken ze veel overuren die slecht betaald worden. Ook worden ze gedwongen zelfstandige te worden en dan hetzelfde werk te doen. Maar de meeste werknemers zijn al blij dat ze een baan hebben.

Ook in de vijftien oude lidstaten zie je dezelfde trend. Maar daar is de werknemer beter beschermd: betere arbeidsvoorwaarden, strengere inspecties. Het ILO-rapport pleit ervoor om ook in de nieuwe landen snel voor regelgeving op deze punten te zorgen. De EU-uitbreiding, zegt Vaughan-Whitehead, is tot nu toe vooral goed voor de oude EU-landen. De handelsbalans slaat ver door in hun voordeel. Veel bedrijven die het goed doen in de nieuwe landen, zijn geheel of gedeeltelijk in handen van West-Europese investeerders. Zij gaan vaak fatsoenlijker om met hun personeel. De uitwassen doen zich vooral voor bij kleinere lokale bedrijven die op korte termijn moeten overleven en waarvan vele over twee-drie jaar failliet zullen zijn. Burgers

in die landen betalen een hoge sociale prijs. Vrouwen, bejaarden en gehandicapten vallen uit de boot. Enkele gevolgen: het geboortecijfer daalt snel, nu de staat geen kinderopvang meer betaalt en de stress op het werk almaar toeneemt.

Spanje en Portugal hadden bij hun toetreding indertijd minder last van dit soort problemen. Omdat zij al een vrijmarkteconomie hadden. Omdat zij al CAO's en sociale akkoorden kenden. Maar ook omdat zij meer geld kregen van 'Europa', uit het structuurfonds voor achtergestelde gebieden. De nieuwe lidstaten krijgen verhoudingsgewijs veel minder en bovendien moeten hun werknemers zeven jaar wachten voor ze in het 'oude' Europa mogen solliciteren.

Er is ook kritiek dat West-Europese bedrijven wegtrekken naar ginder. Maar, zegt Vaughan-Whitehead, dat heeft niks met de uitbreiding te maken. Ondernemers uit de oude lidstaten zijn al zes-zeven jaar bezig om hun bedrijven naar Oost-Europa te verplaatsen, opgejaagd door de economische globalisering. De uitbreiding heeft juist zuurstof gegeven aan de Europese economie. Anders waren die bedrijven naar lagelonenlanden buiten Europa gegaan. Dan waren we nu slechter af.

DUUR- OF LANGZAAM

Als in de hele wereld

- alle sociale en volksbewegingen en hun leden,
- alle sociale partijen en hun leden,
- alle ecologische partijen en hun leden,
- alle christelijke organisaties en hun sympathisanten,
- alle kerken en hun kerkgangers,
- alle congregaties en hun aanhangers,

- alle progressieve overheden en hun burgers,
 - alle vakbonden en hun leden,
 - alle pensioenfondsen (waarvan het geld aan werknemers toebehoort) en hun eigenaars
 - alle volksbanken, ethische banken, alternatieve financiers en hun klanten en aandeelhouders,
- duurzaam beleggen, dan zou duurzaam geld beleggen niet langer minder dan 2% bedragen van de nu belegde bedragen.

BRAVE BURGER

Op 15 september vernamen we via Radio 1 dat natuurgebieden (met name in het Verenigd Koninkrijk) onvermoed veel CO2 vrijgeven. Oei. Wat meer is: daar is geen rekening mee gehouden bij het opstellen van de Kyoto-normen. Oei, oei. Onze tuin is een klein natuurgebied, 12 bij 15 meter. Wij laten betijen met een minimum aan tussenkomst. Oei, oei, oei. Om ons steentje tegen de klimaatwijziging bij te dragen hebben we alvast een aannemer gebeld om de tuin vol te storten met beton. Met een extra portie ter bunkering van de twee composthopen.

RUGPENSIOEN

Vladimir Nabokov schreef *Lolita* vijftig jaar geleden. Dat maakt de blonde *bitch* nu 62. Op kitalokhana-blogspot.com portretteren literaire webloggers een grijs geworden Lolita en een bejaarde Humbert Humbert. 'Lola, liefje, geef me de Viagra asjeblijf!'

DE WIJDEWERELD

✓ Turkije. We gaan vijftien jaar onderhandelen. Zoveel tijd had men tijdens het Congres van Wenen of tijdens de Conferentie van Jalta

niet nodig om de wereld te veranderen.

✓ Zestig jaar UNO – een balans:

- USA: de eerste McDonald's geklasseerd bij het erfgoed van de mensheid (Unesco)
- Ex-Joegoslavië: bedeling van kruimeldieven om vlugger de massagraven op te kuisen
- Rwanda eindelijk vrede: 1 Hutu = 1 stem; 1 Tutsi = 3 stemmen
- Irak volwaardig vertegenwoordigd in de UNO: de benen van een sjiiet, het hoofd van

een soenniet, het lijf van een koerd

- China: gelakte journalist te koop op de markt sinds het land bij de Wereldhandelsorganisatie is
- Tsjetsjenië: een dak voor iedereen – een grafzerk
- België: Kofi Annan niet bij machte om het conflict Dedecker-Somers bij te leggen.

✓ De USA telt 37 miljoen armen. Van wie een groot deel niet kan zwemmen.

BENCHMARKING	
Gevangenis	Werkplaats
<ul style="list-style-type: none"> • Je brengt de meeste tijd door in een cel van 2 op 3 m. • Je krijgt 3 maaltijden per dag. • Je wordt voor goed gedrag beloond met vrije dagen. • Een bewaker opent en sluit alle deuren voor je. • Je mag tv kijken en spelletjes spelen en je wordt niet ontslagen. • Je hebt een persoonlijk toilet. • Je hebt recht op 'cipiers'. • Je mag familie en vrienden op bezoek ontvangen. • Alles wordt betaald door de belastingbetaler, je hoeft niet te werken. 	<ul style="list-style-type: none"> • Je brengt de meeste tijd door in een ruimte van 2 op 2 m. • Je krijgt een pauze voor 1 maaltijd die je zelf moet betalen. • Je wordt voor goed gedrag beloond met meer werk. • Een badge is altijd nodig om alle deuren zelf te kunnen openen en sluiten. • Als je tv kijkt en spelletjes speelt word je meteen ontslagen. • Je moet de toiletten delen met iedereen. • Je hebt recht op 'managers'. • Je mag niet eens met familie of vrienden praten. • Alles moet je zelf betalen, van je loon wordt belasting afgehouden om gevangenen te betalen.

✓ 73% van de materie in het universum ont-snapt aan elke poging tot beschrijving. Met paars is dat 74%.

✓ Het Vaticaan laat homopriesters toe zolang ze kuis blijven. Maak zuurkool, zegt de nieuwe encycliciek, maar zonder worstjes.

✓ Een jonge vrouw kondigt op haar blog haar zelfmoord aan en werpt zich onder een trein. Het zijn niet altijd leugens op het internet.

VIJFTIEN

Uitvindingen die de wereld kunnen redden:

- een 'ding' dat de dingen kan repareren die onverklaarbaar verkeerd gaan met computers
- een vredesdrug in de waterleiding
- zelfclonende jeans
- een persoonlijke ozonlaag: in gezins- of single-verpakking
- een holografische eco-lunch: voedsel dat oogt als een koningsfeest terwijl je je portie soja nuttigt
- een apparaat als een paintball-geweer dat de gaten in de ozonlaag opvult met miljarden tonnen weggesmeten kauwgom
- slankelijndeuren die zwaarlijvigen beletten om een zaak met etenswaren te betreden
- genetisch gewijzigde bomen met blaren die geen probleem zijn voor treinen en treinspooren
- windturbines voor ons onzichtbaar; voor vogels zichtbaar
- een plant die steakfruit doet groeien, een koe die fotosynthetiseert
- een filosofensteen die naar de zon kan afgevuurd worden om ijzer in waterstof te veranderen en onze ster niet 'boom' te doen doen binnen 4,5 miljard jaar
- een zelfrijzende wolkenkrabber voor aardbevingszones
- bioafbreekbare kauwgom

- lekkere vegetarische keuken
- een echte sociaal-democratische partij.

ONDERKASTE

Aan het begin van elke doordeweekse avond maakt Londen een massale stoelendans mee. Terwijl het kantoorpersoneel met trein, auto of metro huiswaarts gaat of de pub induikt, maken duizenden schoonmakers een busreis naar de verlaten kantoren. Sinds *outsourcing* begon in de jaren negentig leven klerk en schoonmaker in verschillende werelden.

Dat er 's nachts dingen plaatsvinden die het daglicht niet kunnen verdragen, bleek vorige maand in de BBC-documentaire *The Secret Life of the Office Cleaner*. Het enige bedrijf dat de filmploeg in de nachtelijke uren toeliet, was de BBC. In de zakenwijken werd zelfs filmen op de stoep bij banken en verzekeringsmaatschappijen onmogelijk gemaakt door potige bewakers. Het excuus: 'terrorisme'. De reden: de werkomstandigheden.

Nachtdiensten van 12 uur zijn, ook in de overheidsgebouwen van Hare Majesteit, geen uitzondering, pauzes veeleer uitzondering dan regel, en ziek zijn is verboden. Een van de schoonmakers vertelde dat hij op 9 juli 72 toiletten minutieus had moeten schoonmaken. Reden: hij was op 7 juli, met medeweten van zijn baas, niet naar zijn werk gekomen omdat de burgemeester de Londenaren aangeraden had het openbaar vervoer te mijden. Een andere manier om op zijn werk te geraken was er niet.

Een schoonmaker moet tegenwoordig een studie dichtbij academische hoogten volgen, toch staat het beroep bekend als het laagste van het laagste. Het aantal blanke Britten dat de vod en de stofzuiger buitenshuis ter hand neemt

voor het bruto minimumuurloon van vijf pond en vijf pence is te verwaarlozen. Het Londense schoonmaakkorps is dus een vreemdelingenlegioen. Daaronder illegalen die de kans lopen dat hun baas, de dag voordat de loonzakjes verdeeld worden, de immigratiedienst belt. De schoonmakers, niet zelden hoog opgeleid, koesteren allemaal een brandende ambitie: een beter leven voor hun naasten in hun land van herkomst.

Maar hoe zit het met de autochtone werklozen in Groot-Brittannië? Op deze vraag geeft psychiater Theodore Dalrymple een vreemd antwoord (*Leven aan de onderkant*, Arbeiderspers 2005). De auteur, zelf arm opgegroeid, heeft als arts gewerkt in Latijns-Amerika en Afrika, maar de ellende daar viel in het niet bij de 'morele armoede' in de achterbuurt van Birmingham. Hij verbaasde zich erover dat bij de baanvrije burger elke ambitie ontbrak om iets van het leven te maken. Dat is volgens hem niet alleen de schuld van de mensen. Ook de overheid houdt die situatie in stand door geen enkele eis te stellen. Een uitkering wordt volgens Dalrymple in het Britse koninkrijk tussen zijn en niet zijn als loon beschouwd, crimineel gedrag als onafwendbaar natuurverschijnsel, alcohol als gezonder dan water (dat was ook zo ten tijde van George III), spellingregels als fascistische indoctrinatie, een televisie als eerste levensbehoefte en het onderhoud van de voortuin als een taak van de plantsoendienst. Omdat ontsnappen uit dit apathische universum steeds moeilijker wordt voor de ambitieuze enkeling, spreekt Dalrymple liever van een gepamperde kaste dan van een onderklasse.

Waar de echte onderklasse gebleven is? Op kantoor. 's Nachts.

Liberalisering zal gezellig zijn, of toch niet?

Renaat Vandeveld (stafmedewerker studiedienst KBG)

Een tijdje terug in *De Morgen*. Een socialistisch zwaargewicht gaf zijn kijk op de liberalisering: "Wij zijn voor liberalisering als het de consument ten goede komt." Het einde van de grote verhalen is ook dáár aangebroken. Jaap Kruithof zal het graag lezen. Hedendaagse politici laten niet langer hun slaap voor de mondialiseringsgolf die het evenwicht verstoort tussen wereldmarkt en nationale monopolies. De hedendaagse wereldwijde economie vereist dat voorheen op kostendekking gerichte ondernemingen evolueren naar winstgerichte bedrijven. En de consument? Laten 'wij, politici' er over waken dat het hem/haar goed vergaat?

LIBERALISERING IS EEN FEIT

In dit bestek geen plaats voor geouwehoer of sentiment. De liberalisering is een feit en zal nog verder doorgevoerd worden binnen de Europese eenheidsworst. Nu energie (elektriciteit en aardgas), voordien de (mobiele) telefonie, later mogelijk ook de postdiensten en het vervoer. Niet zozeer omdat men bekommerd is om de getergde consument (die *voorheen* strikt genomen niet bestond). Budgettaire breekijzers lagen veeleer aan de oorsprong. Via privatisering van de overheidsbedrijven kwamen en zullen de benodigde sommen vrijkomen voor de noodzakelijke afbouw van de overheidsschuld. Maar ook het ongebreidelde geloof in het consumentisme ligt aan de grondslag van de vrijgemaakte wegen. Het consumentisme kan soelaas bieden voor het gebureaucratiseerde professionalisme. Waarin niet de burger, maar de politieke overheid vorm gaf aan de dienstverlening. Tegenover

de traagheid, inefficiëntie en afstandelijkheid van de bureaucratie, brengt de markt redding met haar snelheid, efficiëntie en directheid. Een markt die levert wat de klant wil? Kiezen is niet langer verliezen? We zijn bevrijd. Vanaf nu luidt de leus: aan u de keus!

Dus toch een groot verhaal?

De efficiënte en directe markt? De Vlaming die al twee jaar van de voordelen van de vrije markt geniet? Is dat niet wat te rooskleurig voorgesteld? Want we worden ondertussen geconfronteerd met heel wat ongenoegen. Ontevredenheid die niet zozeer voortkomt uit de invoering op zich van een geliberaliseerde markt, maar veeleer haar oorsprong vindt in de manier waarop dit gebeurt. In hoe mensen die vrijmaking ervaren en het beeld dat ze daarvan opdoen.

Ongenoegen dat vaak verband houdt met onzekerheid. Neem nu de geliberaliseerde energiemarkt. Die is op 1 juli 2003 als een dolle hond op de burger losgelaten. En die markt - nochtans voor Europa een argument om tot vrijmaking over te gaan - is er voor heel wat burgers niet doorzichtiger op geworden. Productie, transport, distributie en verkoop: van *Electrabel* naar *Electrabel*, *SPE*, *Elia*, *Gaselwest*, *Imea*, *Iverlek*, *Nuon*, *Essent*, *Electrabel Customer Solutions*. Op politiek niveau is de liberalisering een beetje federaal (Verwilghen, energie), nóg een beetje federaal (Van den Bossche, consumentenzaken), een klein beetje Vlaams (Peeters, energie), nóg een beetje Vlaams (Vervotte, lokale adviescomités - LAC's) en, waarom niet, nog een beetje federaal (Van Weert, energiebespa-

ringsfonds). Deze opsplitsing in vele kamers brengt onmiskenbaar bevoegdheidsverwarring en een gebrekkige informatiedoorstroming met zich mee. Tot slot, maar niet minder belangrijk: energie (elektriciteit en aardgas) zijn abstracte zaken. Velen hebben die nog nooit gezien of - hopelijk onder een niet al te hoge spanning - gevoeld. Want stroom is stroom en aardgas is aardgas, ongeacht de leverancier. Afhankelijk van de gekozen leverancier betaalt u echter méér voor hetzelfde. Gedaan met het officiële tarief! Het verschil zit in marktmechanismen en winstmarges. Bij toelichtingen te lande voelen wij de onzekerheid van de muren druipen: de toehoorder is de pedalen kwijt.

DÉ CONSUMENT BESTAAT NIET

Laat het duidelijk zijn: dé consument bestaat niet. Niet iedereen kan in dezelfde mate tot klant verworden. Enerzijds zijn er burgers die zich vlot weten aan te passen aan de nieuwe marktsituatie. Anderzijds is er een qua aantal niet te onderschatten minder mondige groep die meer begeleiding nodig heeft. Een ongeleide en brutaal op de bevolking losgelaten vrijgemaakte markt maakt kansarmen en laaggeschoolden kwetsbaarder. De liberalisering heeft op dit vlak een aantal tekortkomingen aan het licht gebracht.

De consument moet keuzebewust zijn! Dat veronderstelt kennis van de markt. En daar knelt precies het schoentje. Verkoopt Electrabel elektriciteit? Is mijn netbeheerder ook mijn leverancier, of is dat Belgacom? Hoe kan iemand die groene stroom koopt, natrekken dat hij daadwerkelijk groene stroom geleverd krijgt? Modulatoren op het internet bieden niet altijd een sluitende uitkomst op een dynamische markt. Niet iedereen kan er over

beschikken en het is evenmin een schoolvoorbeeld van een dichtbije dienstverlening.

De relatie verkoper-klant getuigt eveneens van een ongelijke machtsverhouding. De klant is in vele gevallen onwetend. De listige verkoper - die de markt wél door en door kent - maakt daar gebruik (beter: misbruik) van en hanteert agressieve technieken om de argeloze verbruiker over de streep te trekken. Daar heeft de op 1 maart van dit jaar ingevoerde gedragscode van Freya Van den Bossche weinig aan veranderd. Jammer, maar helaas... een *gentlemen's agreement* is ontoereikend.

Op naar de Hollywoodiaanse 'waar gebeurde verhalen'-strategie. Ten huize van P.B. in Avelgem. Dinsdag 20 september 2005. Telefoontje van een leverancier. P.B. is er al 28 jaar klant. Moet gevierd worden met een goedkoper contract! Mevrouw dient enkel telefonisch te bevestigen. De echtgenoot is echter niet thuis. De vrouw des huizes wenst zo'n beslissing aan hém over te laten. De leverancier blijft haar onder druk zetten. Ze bezwijkt en zegt over de telefoon toe. Gevolg? Een éénjarig contract bij déze leverancier. Even later komt de echtgenoot thuis. Achtentwintig jaar klant? Pech, al twee jaar betreft P.B. zijn elektriciteit elders. Een ontzette telefoontje naar de leverancier in kwestie. Het antwoord luidt dat het toegezegde contract niet kan opgezegd worden. Van zodra het via de post wordt bezorgd, kan men per aangezekend schrijven melden zich niet akkoord te verklaren met het nieuwe contract. Onnodige kosten voor P.B.? Portkosten voor de aangezekende brief en veel... energie. En, als de klant niet beter weet en alles onaangeroerd laat: een vergoeding voor contractbreuk bij de leverancier van dat ogenblik.

Ten huize van M.D. in Kortrijk. Op dondermiddag 29 september belt een verkoper aan. Hij maakt zich kenbaar d.m.v. een badge waarop de leverancier vermeld staat. De gedragscode van 1 maart 2005 legt dit nadrukkelijk op. De verkoper komt informeren, zegt ie, of M.D. een brief heeft ontvangen van KBG (!). Daarin wordt hem, aldus nog steeds de verkoper, de mogelijkheid geboden van een korting op de elektriciteitsfactuur. Een leverancier, in onderaanneming van KBG?? M.D. heeft geen KBG-brief gezien. Hij is ook geen lid van KBG. De verkoper gaat ongestoord verder. Hij legt er de nadruk op dat er helemaal niet van elektriciteitsmaatschappij hoeft veranderd te worden om de korting in de wacht te slepen. M.D. dient enkel een formulier (contract?) in te vullen en zijn handtekening te plaatsen. Korting zó geregeld. [Voor alle duidelijkheid: vanuit KBG is géén brief vertrokken. Onze ouderenorganisatie heeft geen contract met welke leverancier dan ook.] Kortom, KBG als argument opgevoerd in een verkoopstechniek die de beweging zelf ten stelligste afkeurt!

Twee getuigenissen, die waarschijnlijk nog maar het topje van de ijsberg vormen. Waar kan de Vlaamse burger met zijn klacht terecht? Bijvoorbeeld, bij een onjuiste toepassing van het sociaal tarief? Creggen of Vreggen? De CREG als federale regulator voor een federale maatregel of toch maar aankloppen bij de VREG? Die moet als Vlaamse regulator toezien op de naleving van de regelgeving (hetzij federaal, hetzij Vlaams) door de leveranciers.

Of, met een klacht van het kastje naar de muur...

OMBUDSDIENST, GRAAG

Het blijft wachten op Verwilghen en de door hem te installeren ombudsdienst. Die kan als neutrale instantie klachten synthetiseren en bemiddelen waar nodig. Tijdens een prikactie van Welzijnzorg op 1 juli 2005 liet de minister weten op 15 september van start te gaan met een infopunt. Daar kunnen klachten gemeld worden. Vervolgens zou de ombudsdienst er komen op 1 januari 2006. Dat is dertig maanden na de invoering van de geliberaliseerde energiemarkt! Op 15 september bleef het angstvallig stil op het betrokken kabinet. Gelukkig ligt 1 januari 2006 nog een eeuwigheid van ons af. De minister had eerst andere katten te geselen: Europees lobbywerk, maar het (Van den) brandje raakte niet geblust.

Gezellig toch. Meer zelfs, we genieten volop! Steeds weer in de luren kunnen gelegd worden. Maakt het leven spannend, aangenaam en doorbreekt de verveling. Echter, geen spel zonder regels. Zoniet loert anomalie om de hoek. Dat komt niemand ten goede, in het bijzonder de sociaal zwakkeren niet. Kan iedere consument (waaronder ook de oudere, de kansarme, de gehandicapte) aan de dienstverlening timmeren of blijft hij/zij in de kou staan? Dat laatste zorgt voor rillingen. En niet van genot!

de gids op maatschappelijk gebied

blad met mening (m/v)

gesticht in 1901 – jaargang 96 – nr. 8 – oktober 2005
verschijnt maandelijks, behalve in juli en augustus

Abonnementenadministratie :

Garant-Uitgevers nv
Somersstraat 13-15
2018 Antwerpen
tel. 03 231 29 00
fax. 03 233 26 59
E-post: uitgeverij@garant.be

Abonnementsprijzen :

Voor een jaargang (10 nummers -
niet in juli en augustus)

• In België :

- particulieren : 24,50 euro
- studenten : 21,30 euro
- groepen : 21,70 euro
(min. 5 abonn. bij zelfde
bestemming)
- instellingen : 37,00 euro
- steunabonnement : 64,00 euro

Betaling op rekeningnr.
734-4291600-38 van Garant-
Uitgevers

• Andere landen :

24,00 euro
+ verzendkosten

- Abonnementen worden
automatisch verlengd, tenzij
opgezegd wordt ten minste één
maand voor het einde van de
jaargang.
- Abonnementen kunnen op elk
tijdstip ingaan en gelden dan voor
de lopende jaargang (m.i.v. de
reeds verschenen nummers van die
jaargang).

Los nummer : 4,85 euro

Concept en opmaak : Gevaert Graphics NV / Druk : Gevaert Printing NV

ACW werkt structureel samen met financiële partners die duurzame ontwikkeling en maatschappelijk engagement hoog in het vaandel dragen.

inhoud

Het eerste woord

Generatiepact pakt niet – Gilbert De Swert 1

Het hoofdstuk

• Vergrijzing, verkleuring, vermeerdering, verwarming, verzuring – over pessimistische paradigma's en valse voorspellingen.

Twee opvattingen over de duurzame ontwikkeling van onze kennis en een schat aan beleggingstips

Jos Leys 4

• Turkije: Europese democratie?

Luc Van den Brande 17

• Sectoraal overleg. De soep wordt minder heet gegeten dan ze wordt opgediend

Sandra Rosvelds 27

• Het Inloopplan: half vol of half leeg glas?

Panelgesprek met Mieke Vogels

Ilse Robyn 35

De maand

• Globalisering: Achter het netwerk – Eric Eeclo 47

• Geburtenissen: Reïntegratie, het werkt niet 50

• Model: De genen van de Denen 52

• Elegie: Vorst Internationaal – P.S. 52

• Maandstonden 54

Het laatste woord

Liberalisering zal gezellig zijn, of toch niet? –

Renaat Vandevelde 62